

ČESKÝ INSTITUT BIOSYNTÉZY

Dialog vědy a umění

Koncepty v terapii

Závěrečná práce

Pavel Macák

Výcvik V.

2020

Obsah

Úvod.....	3
1 Věda a umění.....	4
1.1 Věda	4
1.2 Umění.....	7
1.3 Nápad	8
2 Koncepty v teorii psychoterapie a jejich analogie.....	9
2.1 Koncepty na základě čísla 1	9
2.2 Koncepty na základě čísla 2	12
2.3 Koncepty na základě čísla 3	17
2.4 Koncepty na základě čísla 4	26
2.5 Koncepty na základě čísla 5	31
2.6 Koncepty na základě čísla 6	33
2.7 Koncepty na základě čísla 7	37
2.8 Terapie bez pracovního modelu? <i>Clean Language</i>	41
2.9 Shrnutí	43
3 Terapeut, klient a koncept	44
3.1 Opět nápad	47
3.2 Pole podruhé	48
3.3 Přenos podle Boadelly	50
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů.....	54

„Vůle k systému je nedostatkem poctivosti.“ F. Nietzsche

Úvod

Záměrem práce je ukázat, že terapeutické koncepty představují svébytnou oblast lidského vědění, která může z vědy vycházet, ale přitom vědecká není. Pokusíme se definovat vědu a umění a nastítnit, jak můžeme tyto dvě oblasti lidské tvořivosti v psychoterapii nacházet. Budeme srovnávat terapeutické koncepty s některými koncepty evropské duchovní tradice, s nimiž vykazují podobnosti. Na závěr se zamyslíme nad tím, jakou roli tyto koncepty hrají ve vztahu terapeuta a klienta.

1 Věda a umění

„Psychoterapie je svébytný obor na pomezí vědy a umění.“ (Orel, 2015, s. 189)

Naivní tázání

Býváme tázáni, zda je psychoterapie vědecká, zda není jen otázkou víry, podobně jako třeba akupunktura, homeopatie či horoskopy – každý přece může věřit, čemu chce, ale nemusí; farmakum, to je něco jiného, to vědecké je, podobně jako vše, co se dovídáme u lékaře.

V médiích už poměrně často narážíme na články, že je to či ono z domény psychoterapie vědecky podloženo, a tak vlastně vzato na milost, podobně jako mnoho celebrit uctívaných mládeží namísto užívání drog přiznává psychické problémy – diagnózy se tak stávají součástí obecného diskurzu. Čemu tedy vlastně věříme, když otevíráme dveře terapeutovy pracovny, kde jsou hranice vědy? Nebo je to přiznané utrpení, které zbavuje nutnosti znát „vědecké“ odpovědi?

Často také bývá skutečně vědecké zdůvodnění zaměňováno vágní statistikou, která vlastně o jednotlivém případě nevyovídá vůbec nic.

Psychologická teorie nám umožňuje samotné popírání či problematizování možností terapie uchopit jako symptom či ukazatel vlastností klienta, stejně jako jeho posturalita může být chápána jako znak charakterové struktury. Je to na základě vědecké teorie? Nebo je to jen rozvinutí obecně lidských schopností číst druhého, podobně jako zkušený chiropraktik či diagnostik tradiční čínské medicíny (TČM) palpuje něco, co my hmatem nerozlišíme?

1.1 Věda

Vědou par excellence je věda exaktní. Je založena na metodách umožňujících znalosti o reálném světě získávat a zapisovat tak, že jsou součástí umělého světa exaktního. Tento způsob zakládání poznání bývá spojován s Isaacem Newtonem.

Reálný svět je do světa exaktního převoditelný pomocí veličin. Veličina je stavebním kamenem exaktních modelů a zároveň ji můžeme pomocí smyslů či jejich rozšíření nalézt ve světě reálném. Exaktní je protikladem vágního – pokud se sejdou dva vědci nad exaktním modelem části světa, kterému rozumějí oba, měli by modelu rozumět s nulovou vágností, tedy bez sebemenších pochyb. Jazykem exaktního modelování přírodních i některých společenských věd je matematika, která ovšem bývá řazena mezi vědy axiomatické, tj. založené na souboru postulátů, které se dále nedokazují. K tomu, abychom ze světa reálného získali údaje o veličinách pro náš exaktní model, slouží experiment¹.

Experiment je pozorování jevů v kontrolovaných podmínkách. Jeho cílem je stanovit platnost hypotézy – potvrdit ji či vyvrátit. Výzkumník manipuluje nezávislými proměnnými a sleduje jejich účinek na proměnné závislé. Experiment by měl být nepředpojatý – neměl by upřednostňovat jednu hypotézu před druhou, měl by být přesně popsán a opakovatelný.

Zde je klíčový pojem kauzality – kromě vysvětlení změn závislé proměnné proměnnou nezávislou by nemělo existovat žádné alternativní vysvětlení. To je princip známé Occamovy břitvy: „Když výrok vychází jako pravdivý, pak pokud pro jeho pravdivost postačuje dvojitý, je nadbytečné přijímat něco třetího. (...) Mnohost se má přijímat jen z nezbytnosti.“ (McGreal, 1999, s. 157) Z toho vyplývá:

- Nemá se postulovat množství (důvodů či příčin), není-li to nezbytné.
- Entity se nemají zmnožovat více, než je nutné.
- Pokud nějaká část teorie není pro dosažení výsledků nezbytná, do teorie nepatří.

Jak vidíme, tento druh přísnosti v myšlení je světu terapeutických konceptů velmi vzdálen.

Důležitá je i Popperova definice vědy, zvláště pro až anekdotické pozadí jejího vzniku ve vztahu k teoriím psychoterapie. V předválečné Vídni byly hojně debatovány Freudovy a Adlerovy teorie. Karl Popper s nimi důrazně polemizoval a označoval je za pseudovědecké. Popperův postoj dle zastánců těchto teorií vyplýval z

¹ Obecné informace o experimentu čerpáme z <https://wikisofia.cz/wiki/Experiment>.

jeho osobnosti a nikoli z toho, jak se věci mají, a Popper si uvědomil zásadní věc: vědecké je pouze to, co je možné vystavit falsifikaci, tedy možnosti vyvrácení. Pravdivost nedokazujeme, ale empiricky testujeme. Vývoj vědy je sledem vyvrácení předchozích teorií. Freudovy a Adlerovy koncepty však podmínky vyvrátitelnosti nesplňovaly.²

Pro naše účely je dobré si ujasnit, co se děje, je-li objektem experimentu živý člověk. Je vůbec možné opakovat podmínky experimentu? Nejenže se jeden člověk odlišuje od druhého, ale i experiment sám se mění pod vlivem proměnných, nad kterými nemáme kontrolu a o nichž nemáme žádnou evidenci.

V řízeném experimentu (*controlled experiment*) jsou náhodně vybírané experimentální vzorky srovnávány s kontrolní skupinou.

V přírodním experimentu (*natural* či *kvaziexperiment*) existuje zkoumaná skupina již před zahájením experimentu (např. obyvatelé určité oblasti) nebo se účastníci vybírají na základě nenáhodných vlastností záměrně (např. úzkostní muži) a výsledky jsou srovnávány s komparační skupinou.

V tzv. *field experimentu* jsou lidé zkoumáni ve svém přirozeném prostředí, aniž by o tom museli být zpraveni.

Validita výše uvedených druhů experimentů je klesající dle uvedeného pořadí. Ve srovnání např. s fyzikálními experimenty ve výzkumech společenskovedných nacházíme vyšší míru kontaminace náhodnými proměnnými. Například sny úzkostných mužů v přírodním experimentu jsou zcela mimo kontrolu na rozdíl od stálého magnetického pole v urychlovači částic.

Jedná se o tzv. složité systémy související s matematikou chaosu, používanou mj. v neurovědách.

Ani tzv. *Evidence-Based Medicine* (EBM) nesplňuje požadavek opakovatelnosti experimentu za stejných podmínek, má tedy pouze statistickou validitu a nevypovídá nic o konkrétním člověku, který sedí před lékařem v ordinaci se svým trápením.

² Dle ústního sdělení prof. K. Lewita.

Pro účely našeho zkoumání je nutné zmínit vědy tradiční, tedy přednewtonovské, a to, co z nich přetrvává dodnes. Klasickým příkladem je hermetismus, tedy obrovské kompendium textů a dovedností z oblasti astrologie, magie a alchymie.

Historik hermetismu René Alleau píše: „Ve skutečnosti nemají tradiční vědy žádný vztah k moderním vědám, ať už svým jazykem, svými principy, metodami, měřítky, prostředky nebo cíli. Vědění založené na principu *analogie* nemůže být nikdy směřováno s vědeckými systémy, jejichž logická koherence zcela spočívá na principu *identity*. Jedna věda závisí na poetice, ty druhé na matematice.“ (Alleau, 1995, s. 15)

K pojmu analogie píše Josef Veselý: „Analogie existují nejenom mezi 'horním' a 'dolním' světem (...), ale i mezi jednotlivými empirickými entitami (...), přičemž každá z těchto jednotlivin osahuje jiné aspekty téže kvality. Tím vznikají analogické řady, např.: Slunce – zlato – slunečnice – lev – král – srdce. To vše jsou z hermetického hlediska jakési dynamické uzly solární kvality, které jsou navzájem v analogických vztazích.“ (Veselý, 2001, s. 75)

Dále Veselý postuluje tři vlastnosti analogie: analogie není totožnost ani podobnost, vztahy mezi analogiemi nemusí být jednoduché, analogie vykazují vzájemnou afinitu. (srov. tamtéž)

Pojem analogie je v kontextu psychoterapie velmi důležitý. Například pojem „Mars“ má zcela jiný význam pro astronoma a pro astrologa. Myšlení na pozadí terapeutických konceptů mnohem více připomíná myšlení tradičních věd než myšlení vědy exaktní, jak ještě ukážeme.

Autoři tradičních věd také často zaměňují pojmy „Věda“ a „Umění“, aniž by se měnil význam či obsah činnosti, kterou se právě zaobírají.

1.2 Umění

Definovat umění je složitá, snad i nemožná věc. Podle slovního kořene „um“ je to něco, co musíme umět, tedy to, co se nejdříve učíme. Učíme se nějaké dovednosti

(technice), něčemu, co neumí každý. Ve smyslu „krásných umění“ je výsledkem umělecké činnosti dílo vynikající estetickou hodnotou. Klíčová je zde tvořivost, tedy to, že vzniká něco nového, třeba stejné Campbellovy polévky v různých barvách.

Umění performativní či múzické umělec tvoří v reálném čase před divákem či s divákem. Terapeut ovšem sleduje jiný než estetický cíl, což lze tvrdit i o některých performerech sledujících cíle morální či politické a estetická forma je jim jen prostředkem. Ve své performanci terapeut sleduje cíl léčivý, terapeutický. Přesto může během terapeutického procesu vzniknout něco velmi estetického.

Lze si ovšem představit i takovou performanci, kde vědec či vědkyně bádají v přímém přenosu za určitým účelem (např. finančním) – těžko stanovit hranice. Ostatně Mandelbrotova množina má také nezpochybnitelnou estetickou hodnotu.

Terapeut svou sesi může tvořit na základě konceptů vyvozených z vědeckého bádání, performer videoartu používá technické prostředky konstruované na základě vědeckých poznatků. Již zmíněný chiropraktik zase používá své umění k léčení bolestí, neboť jeho schopností je technika, které se musel učit, a rozeznávání hmatem je něco, co nelze předat vědecky strukturovanými koncepty. Proto údaje získané palpací EBM neuznává, i když jsou součástí širšího medicínského konceptu.

Navíc lze jistě oceňovat krásu rovnic, pokud jim dostatečně rozumíme, a důsledky aplikace vědeckého bádání mohou krásu, či její opak vytvářet ve světě.

1.3 Nápad

Moment, který přináší do oblasti vědy i umění změnu, je nápad. Co se stane, když někoho napadne něco nového? Někdy kombinací známých prvků vznikne nová struktura, jindy je zpochybněn a překročen celý kontext, ve kterém nápad vznikl. Velcí vědci a umělci nám sdělují, že důležité nápady přicházejí tu ve spánku, tu při chůzi či při koupeli. Lze vůbec vystopovat vznik nápadu? Není to spíše tak, že proces vzniku nového je záhadou a my zpětně dobásňujeme či analyzujeme příčiny, dobový a životní kontext, dokud se naše zvědavost neuchlácholí? Teorie relativity, Mona Lisa, Kouzelná flétna – kde se vzaly? Může za to dobová Praha, Einsteinova

matka, strava, oblíbená píseň nebo láska? Co se v nás děje, vzniká-li něco nového? K nápadu v procesu psychoterapie se ještě dostaneme.

Na závěr této kapitoly ocitujme z autobiografie *Tanec reality* světoznámého režiséra, herce, mima, tanečníka, spisovatele a terapeuta Alejandra Jodorowského: „Nevědomí není vědecké, je umělecké. (...) Pokud musím dělat šaška mocným, kteří otravují naši planetu a způsobují hlad miliónů lidí, nezajímá mě. Jaký je tedy účel umění? Po krizi natolik silné, že mě přiměla pomýšlet na sebevraždu, jsem dospěl k závěru, že účelem umění je léčit. „Pokud umění neléčí, není to umění, řekl jsem si.“ (Jodorowsky, 2020, s. 187)

2 Koncepty v teorii psychoterapie a jejich analogie

Pro třídění konceptů či pracovních modelů jsme se rozhodli zvolit číselný a strukturální klíč. Myšlenky k jednotlivým číslům uvádíme z knihy Pierra de Lasenic *Tarot – klíč k iniciaci*. V závěru kapitoly navrhneme kombinovaný model vycházející z biosyntézy (BST).

2.1 Koncepty na základě čísla 1

„Jednička, základ všeho počtu, nekonečno, promítnuté do reality, zrcadlení ve své vlastní podstatě ($0/0=1$). Pythagorejcům značila jednička všeobecné božství, z něhož vše pochází. Je to ve všem obsažený, nedělitelný a nutný střed, neboť není čísla, v němž by se jednička nenacházela.“ (Lasenic, 2005, s. 30)

Energie, libido

Pojem energie je v psychoterapii hojně používán, ačkoli nebývá nikdy definován. Předpokládá se jakési předporozumění tomu, o čem vlastně mluvíme, a toto předporozumění funguje – alespoň v tom smyslu, že jen vzácně dochází k nedorozumění.

Ve stati *Koncepty energie v terapii* vychází David Boadella od energie elektromagnetické, atmosférické a té, která působí prostřednictvím iontů a následných tělesných procesů s jejich nedohlédnutelnými implikacemi. Nikde jinde na poctivou snahu definovat energii v kontextu psychoterapie (PST) nenarážíme, dokonce ani autoři terapeutických směrů vycházejících z neurobiologie energii nedefinují. Jako by výzkum a koncept představovaly různé světy. (srov. Boadella et al., 2017, s. 61)

Podle Freuda libidem „označujeme energii takových pudů, které mají co dělat se vším tím, co lze shrnout pod pojmem láska, energii, kterou pojímáme – i když toho času není měřitelná – jako kvantitativní veličinu.“ (Freud, 1990, s. 228)

Analogii energie a čínského pojmu *čchi* zmiňuje Boadella, libido ke *čchi* přirovnává také S. Titl³. Indická prána, řecké pneuma, to vše bychom mohli povolat, abychom upřesnili pojem energie v kontextu naší kultury, ale přesto: mimo fyziku zůstává pojem energie pojmem vágním a stejně tak vše, co z něj vychází.

Esence

Esence představuje centrální pojem BST. Umístujeme ji do středu *Life fields* modelu. Esenci chápeme jako prozařující kvalitu, jako to, čím se manifestuje zdraví, jako samotnou tendenci ke zdraví, neboť v BST předpokládáme imanentní tendenci k úzdavě. Na ní stojí důvěra v klientův proces a jeho smysl. Do jisté míry můžeme esenci ztotožnit s Reichovou primární vrstvou nebo můžeme říci, že v primární vrstvě se projevuje v nejčistší podobě.

Tradičně má slovo esence význam podstaty, jakéhosi hmotného či jemnohmotného základu, některé směry předpokládaly za čtyřmi živly jeden spojující, z něhož se teprve tyto čtyři rozrůznily, tzv. kvintesenci, ether apod. Tento vysvětlující přístup se objevuje spíše v indoevropské či západní tradici. Čína tento prázáklad nedefinuje a odsouvá mimo dosah poznání.

³ S. Titl, ústní sdělení, 2019.

Kruh, bod

Bod je znakem jedničky, cosi nekonečně malého a přesto existujícího. Anekdota na účet naší vědy říká: „Nekonečně hmotný bod na nekonečně nehmotném vlákně.“ Bod je symbolem jedinečnosti, singularity, prostoru zborčeného do sebe, černé díry. Zvratem v opak získáme z bodu nekonečno, které obsahuje veškerou mnohost, a je tak také jediným, sjednocujícím.

Pokud potřebujeme jednoduché grafické vyjádření nekonečného pohybu, které se ale vejde na papír, nejlépe nám poslouží kruh či kružnice. Záleží jen na rychlosti pohybu po kružnici, zda jej postřehneme či dokonce rozlišíme cykly.

Úroboros – drak či had požírající vlastní ocas, symbol času a návratu.

Kruh, bod a jejich spojnice jsou základem mnoha dalších schémat a konceptů, cokoli oddělujeme, dělíme jednotu, cokoli spojujeme, spojujeme minimálně dva body.

Prima materia, Kámen

Alchymista musí nejprve objevit, co je tou látkou, ze které může vařením po namáhavé práci získat Kámen. V tradiční literatuře se obojí – pralátka i výsledek – popisuje podobně a navýsost enigmaticky. Není ani jasné, zda jde o objekt či subjekt proměny. (srov. Jung, 2019)

Pole

Zásadní koncept v PST i v nových odvětvích fyziky. Zajímavá je už etymologie tohoto slova, která souvisí se slovy planina a planý (mýtiny užívané k pastvě, kde však rostou divoké rostliny) – v protikladu ke slovu „role“ (obdělávaná půda). Jak jsme se od tohoto chápání krajiny vzdálili! Pole v kontextu moderní fyziky, zvláště pole nulového bodu, jedné ze záhad kvantové fyziky – to vše, aby bylo skutečně pochopeno, přesahuje naprosto naše fyzikální vzdělání. Výzkum pole v sobě spojuje tak vzdálené věci jako urychlovač částic a telepatii. (srov. Machek, 2010; McTaggart, 2017).

V kontextu této kapitoly, kdy se vracíme ke vědě tradiční, musíme uvést relevantní části *Smaragdové desky*, které jako by přesně charakterizovaly pole tak, jak ho dnes chápe věda exaktní:

1. „To, co jest dole, jest jako to, co jest nahoře a to, co jest nahoře, je jako to, co jest dole, aby dokončeny byly divy jediné věci.
2. A jako všechny věci byly učiněny z jediného, za prostředkování jediného, tak všechny věci zrodily se z této jediné věci přizpůsobením.
5. Jeho síla jest celá, když byla proměněna v zemi.
6. Oddělíš zemi od ohně, jemné od hrubého, opatrně a nanejvýš moudře.
10. Takto stvořen byl vesmír.“ (Nakonečný, 1994, str. 33)

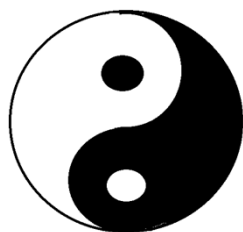
Égregory

Podle Veselého se jedná o astrální útvary pozemských kultů a kolektivních idejí, hromadných lidských sklonů a vyznání. Podle tradičních věd je tedy možné rezonovat s rezervoárem energie zanechaným těmi, kteří nějak „vibrovali“ podobně jako my. (srov. Veselý, 2001)

2.2 Koncepty na základě čísla 2

„Dvojka, pasivnost, ženství. Dvojka je ve svém vztahu k jedničce oddělení, protiklad. Poněvadž každý rozklad je porušením dokonalosti, bývá dvojka též pokládána za znak nedokonalosti, ano, i zničení a pádu. Proto značí toto číslo hmotu jako protiklad božství. (...) Podsvětí proti říši života, noc proti dni, vlhkost proti teplu, to vše značila jim dvojka, protože byl druhý den v týdnu zasvěcen hvězdě noci, pomíjející proti věčnému.“ (Lasenic, 2005, s. 36)

Obr. 1

Zde by bylo možné pokračovat dlouhým výčtem protikladů. S dvojkou se protiklad objevuje, do hry vstupuje polarita. Notoricky známým je symbol monády jinu a jangu. Pro nás je důležitý dynamický aspekt, pohyb mezi polaritami, pulzace či oscilace. Zásadní vliv na BST má dílo Wilhelma Reicha, kde je koncept protikladu „funkční jednoty“ a „antiteze“ zásadní. Tento koncept budeme sledovat zvláště se zřetelem k autonomnímu nervovému systému (ANS).

Vědomí a nevědomí

Existence nevědomí jako protihráče vědomí, jako samostatné oblasti se svými vlastními obsahy a zákonitostí je naprosto klíčovým předpokladem psychoterapeutického diskurzu.

Freudovo dědictví je od teorie BST neodmyslitelné. Podle Reicha je nevědomí totožné s tělesnými vjemy, čímž Reich provedl obrat od spekulací k tělové práci.

Pulzace ANS u Reicha a jeho následovníků

Reich spatřoval funkce kontrakce a expanze jak v tělesné, tak v duševní sféře a chápal je jako jednotné biologické funkce. Důležitý je tedy antagonismus periferie a středu, vagu a sympatiku, slasti (pohybu ke světu) a úzkosti (pohybu od světa do centra). Známý je jeho výklad chování améby, který se stal metaforou celé jeho koncepce vývoje neurózy. (Reich, 1993, s. 213)

Obr. 2

Améba se slastně roztahuje do světa, dokud není intruzivním podnětem zasažena a nucena stahovat se směrem do centra. V neuróze se manifestuje úzkost ze slasti, jejímž fyzickým projevem je tzv. svalový pancíř.

Reich analogie své metafory ve hmotě viděl všude, takže například píše: „*To (stopování autonomní inervace) mi umožnilo porozumět životním procesům, konkrétně dýchání, jako stavu neustálého přechodu mezi vagovou expanzí (nádech) a sympatickou kontrakcí (výdech), mezi nimiž se organismus pohybuje.*“ (Reich, 1993 s. 220) Výzkum ANS ovšem ukázal opak: nádech je spojen s funkcí sympatiku a výdech s funkcí vagu, což se projevuje v HRV (*Heart Rate Variability*) – změně rychlosti tepu při nádechu a výdechu (*Respiratory Sinus Arythmia*). Závislost změny srdeční frekvence na střídání nádechu a výdechu už přitom byla zkoumána na začátku 20. století H. E. Heringem. Reich rovněž předpokládal, že všechny tělesné procesy mají být oběma větvemi ANS inervovány jednotně, což také není pravda, jak ukazuje například Irmiš v knize *Temperament a autonomní nervový systém*. (srov. Porges, 2017, s. 38; Irmiš, 2007, s. 33)

Nabízí se otázka, do jaké míry jsou dechové vzorce ve strukturálních cvičeních BST ovlivněny Reichovým pojetím dechu a jeho autonomních korespondencí. Například známé cvičení „medúza“, připisované Reichovi, využívá nádechu jako expanze a výdechu jako kontrakce, stejně jako v některých cvičeních s vytahováním hlavy a krku bývá expanze spojována s nádechem. Východní systémy, např. shiatsu, nebo čchi-kung, stejně jako evropské systémy strečinku fázi protažení provádějí zásadně s výdechem s ohledem na fyziologii.

Jak vidíme, metafora ožila a podmanila si hmotu, ta se ovšem vzpírá a domáhá se svých práv.

V článku *Autonomic Nervous System and Energetic Medicine* publikovaném v časopise *Energy and Character* v roce 1999 reichiánka Heike Buhl napravuje dojem, který Reich zanechává (totiž že vagus je „dobrý“ a sympatikus „špatný“), a na etiologii psychosomatických nemocí ukazuje, že problémem je právě narušená pulzace mezi oběma větvemi, tj. špatná adaptace organismu na podmínky a neadekvátní reakce na ně, která může mít příčiny v osobní historii. Stále ovšem zůstává u konceptu antagonismu dvou větví ANS, který byl nahrazen Porgesovou polyvagální teorií (viz dále).

Protiklady u Daniela J. Siegela

„*Metaphores be with You!*“ je pozdrav, který používá D. J. Siegel se svými přáteli. Je si dobře vědom, kde končí vědecký výzkum a kde začíná přetváření jeho výsledků do metafor používaných pro porozumění dějům v rámci terapeutické práce.

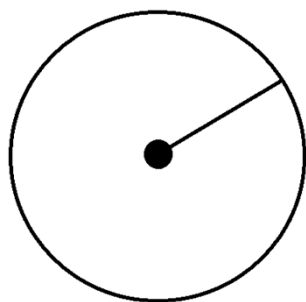
V následujících odstavcích čerpáme z knihy *AWARE* (2018) a stati *Emotion as Integration* z knihy *Healing power of emotion* (2009):

DIFFERENTIATION / LINKAGE – rozlišení a spojení – jsou dva procesy na úrovni mysli i v rámci neurobiologických procesů, jejichž souhra vytváří integraci. Pokud je souhra narušena, dochází namísto integrace ke dvěma možnostem špatné adaptace organismu:

CHAOS / RIGIDITY – organismus na situaci reaguje nepřiměřeně: buď rigidně, tedy opakováním naučených vzorců, nebo chaoticky, tedy náhodně, beze vztahu ke zkušenostem.

HUB / RIM – střed a obvod.

Obr. 3

Střed je zde symbolem vědomí, obvod představuje všechny možné obsahy vědomí, spojnice středu a obvodu pak právě jeden takový obsah vědomí. Siegel uvažuje možnost setrvání ve středu jako okamžiku bdělosti (*awareness*) mezi různými obsahy.

Polaritě vědomí a jeho obsahu se věnuje rozsáhlá tradice fenomenologické filosofie, to však překračuje rámec této práce.

Některé alchymické koncepty

Siegelovo rozdělení a spojení má jasnou analogii v alchymistickém *solve et coagula* (rozpušť a sraž). „Kovy“ mají být rozpuštěny a opět sraženy, ovšem v čistší, lepší podobě. Někteří badatelé (např. Burkhart) se domnívají, že se jedná o metaforu práce na emocích a vnitřních obsazích, které mají být zvědoměny a pročištěny, jednotlivé kovy pak představují určité duševní kvality. Tento pohled rozvedeme pod číslem 7.

U *Conjunctio Oppositorum* (spojení protikladů aneb chymická svatba) se podle Junga rovněž jedná o symboly vědomí a nevědomí v rozličných obrazech jako Král a Královna, Slunce a Luna, Sirotek a Vdova a mnoho dalších. Zatímco Jung se domnívá, že alchymisté projikovali nevědomé obsahy na hmotu, a tak se jim podařilo odhalit mnoho zákonitostí nevědomí dávno před psychologii, jiní, jako právě Burkhart, Alleau a další, se domnívají, že to je pohled velmi reduktivní. Alchymie je podle nich svébytným Uměním či Vědou umožňujícím proměnu, tedy transmutaci, subjektu, ale i objektu.

Tabula Smaragdina (Smaragdová deska) je považována za základní text hermetické tradice. Její výklady a odkazy na ni prostupují snad všemi díly této obrovské části písemnictví západu. Její začátek je velmi známý: „To, co je nahoře, je jako to, co je dole, aby byly dokonány divy jediné věci.“ Polarita *nahoře/dole* bývá vykládána jako polarita makrokosmu a mikrokosmu, naznačuje tedy jejich vzájemnou provázanost. Můžeme na ni ovšem nahlížet také jako na označení bodů na těle užívaných při vizualizačních energetických cvičeních, jako na provázanost duchovního a hmotného atd. Uvedenou větu Smaragdové desky je možné chápat také jako určitou definici pojmu analogie.

Projekční prášek

Pokud alchymista dosáhl své proměny a proměny prvotní materie v Kámen, může jej použít jako projekční prášek, tj. substanci, jejímž přimísením do nečistého kovu může za přítomnosti alchymisty dojít k transmutaci. Zde se nabízí analogie s terapeutickou technikou a pojmem rezonance v BST. Terapeut očištěný od *nevědomých* projekcí může v klientovi indukovat změnu svou intervencí.

2.3 Koncepty na základě čísla 3

„Trojka, dvě plus jedna, symbol plození, vesmírné trojice. (...) Všechno, co má být obrazem božství, musí stát ve vztahu k trojce, nebo mít její znaky. (...) Tak ženský i mužský tvůrčí princip býval označován trojúhelníkem, jen s tím rozdílem, že s vrcholem vzhůru obráceným vyjadřoval horkého Šivu, naproti vlhkému Višnovi s trojúhelníkem vrcholem dolů.“ (Lasenic, 2005, s. 42)

Polyvagální teorie

Autorem polyvagální teorie je Steven Porges. Nejedná se o terapeutický koncept, ale o vědeckou teorii podpořenou anatomickým a neurobiologickým výzkumem, včetně zohlednění evoluce nervového systému obratlovců. Význam pro terapeutickou praxi je však značný. V kontextu této práce je zajímavé to, jak se uvažování o ANS

změnilo z pojmů polaritních a pulzačních na hierarchické uspořádání tří funkčně a anatomicky odlišných větví a možné kombinace jejich působnosti:

1. ventrální větev vagu (*Social Engagement System*) – v hierarchii nejvyšší větev, aktivní ve zdravém stavu bezpečí a spokojenosti v tlupě. Brzdí srdeční frekvenci (*vagal break*), udržuje *Heart Rate Variability* (HRV), umožňuje odlišení řeči od pozadí hluku, inervuje mimické svalstvo atd;
2. sympatikus – zrychluje tep, zvyšuje tlak, působí při stresových reakcích typu *fight/flight*;
3. dorsální, nemyelinizovaný vagus – primitivní větev parasympatického systému, působí při stresových reakcích *faint/freeze*.

Porges rozlišuje v našem životě pět možných stavů vzniklých souhrou těchto tří větví:

1. *Social Engagement* – vládne nejvyšší větev, vše je, jak má být.
2. Mobilizace – *fight/flight* – vládne druhá větev (sympatikus).
3. Hra a předehra – při hrách (sportech), kde jsou jasně daná pravidla a nedochází ke skutečnému ohrožení, stejně jako při sexuální předeře je první a druhá větev aktivní zároveň.
4. Znehybnění při ohrožení života – třetí větev (dorsální vagus) – mdloby, defekace, u savců potenciálně smrtelný stav, snížení metabolismu.
5. Znehybnění beze strachu – první a třetí větev zároveň – metabolismus je zachován, pohyb minimalizován – kojení, trávení, porod, reprodukční chování. (srov. Porges, 2017)

Vidíme, že v tomto konceptu, podpořeném masivním výzkumem na hlodavcích, chybí kombinace druhé a třetí větve, která jako současná aktivace sympatiku a parasympatiku figuruje v teorii traumatu mimo polyvagální teorii. Uvažujeme-li jen dvě větve, mohou existovat právě tři stavy, pokud připustíme možnost aktivace obou větví zároveň.

Cloningerova biosociální teorie temperamentu

Autor rozlišuje tři hlavní, v populaci různě rozvinuté systémy či tendence v chování:

1. *Novelty Seeking* – vyhledávání nového
2. *Harm Avoidance* – vyhýbání se poškození
3. *Reward Dependence* – závislost na odměně.

V těchto systémech hrají zásadní roli tři „šťávy“ (neurotransmitery): dopamin, serotonin a noradrenalin.

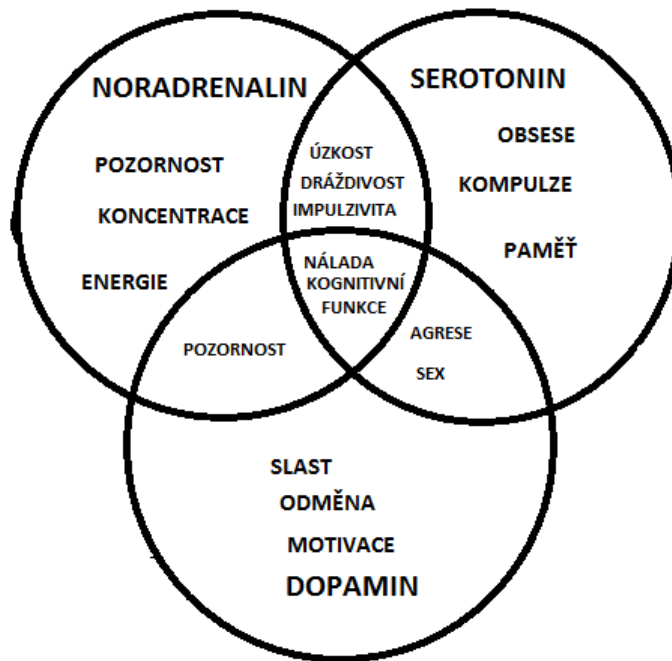
Označíme-li zvýšenou aktivaci symbolem + a sníženou symbolem –, pak získáme $2 \times 2 \times 2$ (tedy 2^3), tedy osm variant takového modelového člověka:

osobnost	vyhledávání nového	vyhýbání se poškození	závislost na odměně
antisociální	+	–	–
hysterická	+	–	+
pasivně agresivní	+	+	+
explozivní	+	+	–
obsedantně úzkostná	–	+	–
schizoidní	–	–	–
cyklothymní	–	–	+
pasivně závislá	–	+	+

Jelikož je možné ve všech třech systémech nabývat protikladných hodnot, dá se říci, že se jedná o trojrozměrný model. Dotazník sestavený Cloningerem se tedy nazývá *Tridimensional Personality Questionnaire*. (srov. Irmiš, 2007, s.118–119)

Existují i jiná zobrazení variant lidského chování založených na těchto třech „šťávách“. Zde přinášíme jakýsi kompilát zobrazení pomocí tří kružnic:

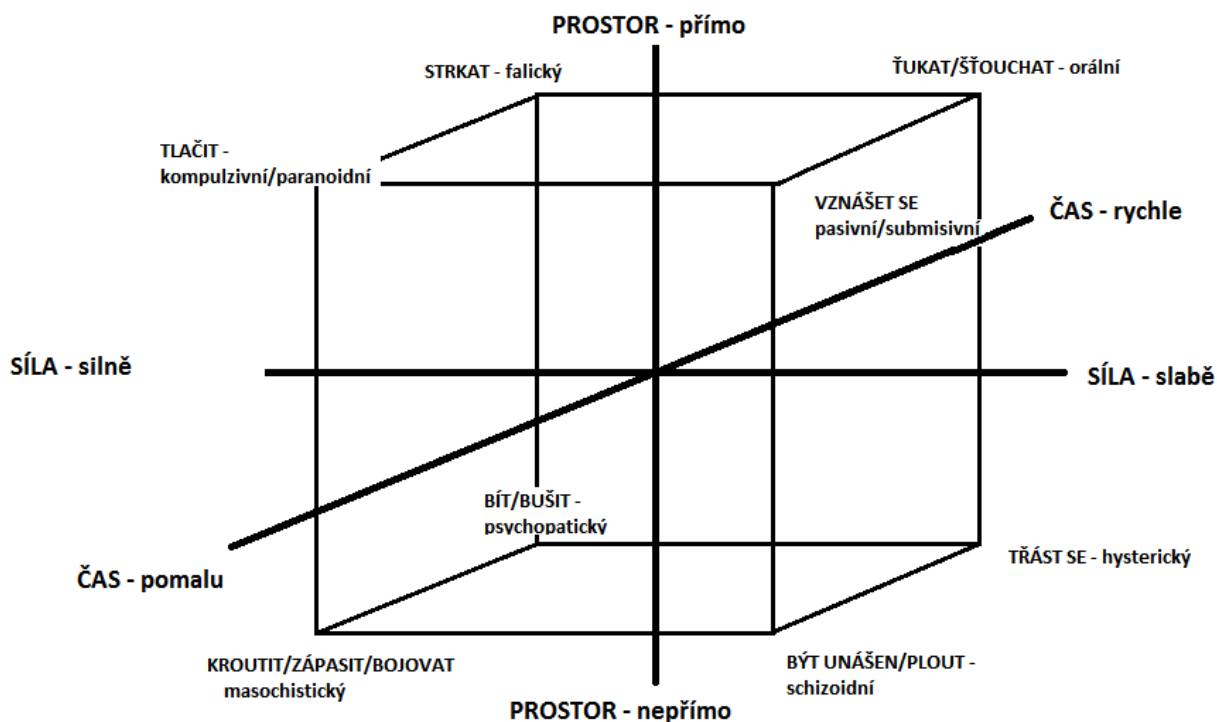
Obr. 4

V některých variantách tohoto zobrazení bývá ve středu umístěna pouze „rovnováha“, obdoba esence, tento diagram má sedm polí plus vnějšek, což by byla varianta - - -, zatímco střed je + + +. Tabulka nám ovšem dává zcela jiné předporozumění než cosi centrovaného, navíc ze třech kruh. Také se nám snaží cosi jiného sdělit. Jako by dva navzájem kolmé vektory promlouvaly o možnostech různosti a tři kruhy o jednotě.

Pokud promítáme tři stejné hodnoty na tři navzájem kolmé úsečky, získáme krychli, tvar vymezený osmi body, šesti stěnami a dvanácti úsečkami. Promítání tří rozměrů do krychle užívá v biosyntéze Boadella ve své knize *Life streams* jako schématu pro třídění charakterových struktur a v rámci výcviku nám krychle slouží pro třídění kvalit pohybu podle Labana.

Obr. 5

Názvy charakterových struktur se zde liší nebo jde o jiné pojetí, rovněž nelze ztotožnit osy v prvním a druhém diagramu, stejné prvky jsou různě prostorově uspořádány.

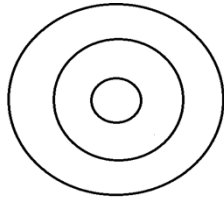
Labanův velmi složitý systém analýzy pohybu je zde velmi zjednodušen právě na tři osy ze čtyř v charakteristice úsilí pohybu (*effort*), přičemž kromě úsilí Laban kóduje ještě tělo, tvar a prostor.

Zde zařazujeme krychli do skupiny konceptů založených na čísle tři, neboť pro účely třídění faktů sesazuje dohromady tři rozměry, ale v symbolice hermetismu bývá krychle symbolem hmoty a čísla čtyři, jelikož jde o projekci tří principů do hmotné reality a časovosti. Tarotová karta číslo čtyři je Císař opírající se o krychli. Krychle jako základní kámen je též součástí zednářské symboliky.

Reichovy vrstvy, *triple presence*

Tři soustředné kruhy uspořádané hierarchicky.

Obr. 6

Reichova primární, zdravá, esenciální vrstva (či spíše jádro) je obalena druhou – vrstvou konfliktů a utrpení, ta je opouzdřena třetí vrstvou – personou, tím, co nabízíme světu. Tato struktura je i základem *Life fields* modelu či teorie přenosu Davida Boadella. O obojím pojednáme níže. (srov. Boadella, 2012).

Triple presence – terapeut, vědom si sám sebe, vědom si i dyadického soubytí s klientem a zároveň svého místa a místa dyády v celku.

Alchymické principy

Obr. 7

V alchymické teorii bývají rozlišovány tři principy: síra, rtuť a sůl.

- síra – viditelné vlastnosti: lesk, tvrdost, barva
- rtuť – neviditelné vlastnosti, které se objevují až po intervenci vnějších sil: tavitelnost, tvárnost, prchavost
- sůl – dělicí a spojovací princip, zhmotnění vlastností

Tělo, duše a duch

Tyto pojmy bývají tradičně dávány do souvislostí se solí, rtutí a sírou, analogicky bychom mohli přejít k dělení důležitému pro BST:

Zárodečné vrstvy

Z vědeckého hlediska se jedná o tři vrstvy buněk utvářejících plod, další analogie přítomné v BST už přísně vědecké nejsou, neboť například emoce nemůžeme anatomicky ani funkčně ztotožnit se střevy, ačkoli v této oblasti můžeme při emočních hnutích cosi vnímat. To je ovšem až důsledek činnosti mozku, tedy orgánu ektodermálního, stejně jako už na mikroúrovni nervosvalové ploténky je pohyb důsledkem funkční totožnosti nervu a svalu a za „mezodermální“ jej můžeme označit až analogicky v rámci kontextu teorie BST či *Body-Mind Centering*. (srov. Shapiro, 2012; Mayer, 2018, s. 128)

Staří alchymisté, aby čtenáře zmátli, či snad naopak uvedli na pravou cestu, mluví například o „našem zlatu“ či „naší rtuti“. Podobně bychom v psychoterapii mohli hovořit například o „našem mezodermu“, a předešli bychom tak některým nedorozuměním, která na teorii BST nevrhají nejlepší světlo.

Analogie s tradičními vědami jsou:

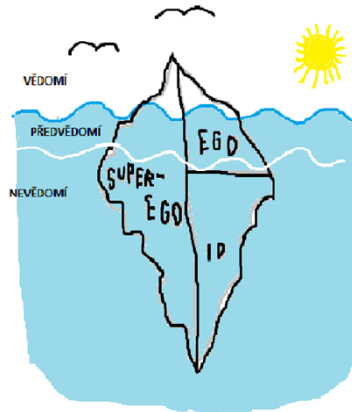
- mezoderm – tělo
- endoderm – duše
- ektoderm – duch

Používání vědeckých termínů v rámci terapeutického či metaforického kontextu může být matoucí a před skeptickým okem neobstojí, i když může pomoci ke zmírnění utrpení a vědomějšímu životu.

Podrobněji se těmito vrstvami budeme zabývat u konceptů založených na čísle 6.

Id, Ego, Superego; Vědomí, předvědomí, nevědomí

Obr. 8

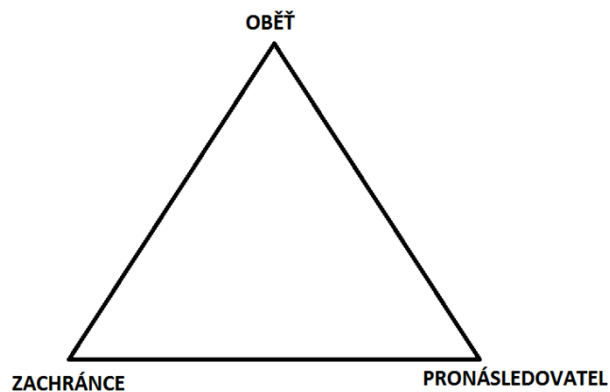
Zde necht' mluví obrázek.

Dítě, dospělý, rodič

Tento koncept Erica Berna navazuje na Freuda a ustanovuje tři složky člověka zobrazované jako tři kružnice stejného poloměru nad sebou. Transakce jako jednotka komunikace se zobrazuje jako spojnice mezi jednou ze tří kružnic jednoho a jednou ze tří kružnic druhého člověka. Znázornění je velmi podobné Boadellově koncepci přenosu a protipřenosu a pojednáme o něm níže. (srov. Berne, 2013)

Dramatický trojúhelník

Obr. 9

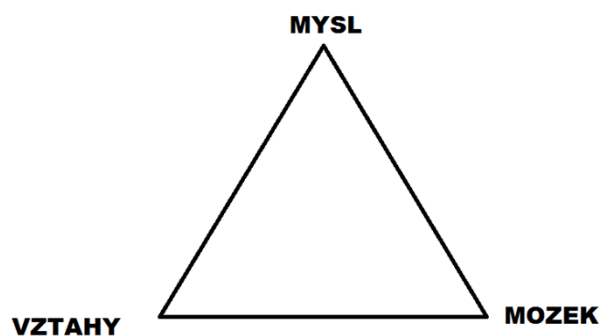

Toto schéma je nutné chápat dynamicky: to, co by mezi dvěma body byla pulzace či oscilace, je zde pohyb mezi třemi variantami, který může jakkoli měnit směr. Z jednoho bodu je stejně blízko k oběma zbývajícím.

Siegelův trojúhelník

Siegel nabízí koncept *Triangle of Well-being*.

Obr. 10

- mysl (*mind*) – regulace toku energie a informací, akrostich *COHERENCE*: *Connected, Open, Harmonious, Engaged, Receptive, Emergent, Noetic, Compassionate, Empatic*

- mozek (*brain, embodied brain*) – neurální mechanismy toku energie a informací, akrostich *FACES: Flexible, Adaptive, Coherent, Energised, Stable*
- vztahy (*relationships*) – sdílení toku energie a informací (srov. Siegel, 2009)

Trojí mozek

Populární koncept plazího/savčího/lidského mozku aneb mozkového kmenu/limbického systému/neokortexu se svými implikacemi pro trauma je znám např. z knihy *Probouzení tygra* P. Levina a z dalších knih od odborných po populární. Do značné míry se stále pohybujeme v analogii těla/duše/ducha. (srov. Levine, 2011)

Brahma, Višnu, Šiva

Tato hinduistická trojice představuje tvoření, udržování a ničení jako základní aspekty všehomíra.

2.4 Koncepty na základě čísla 4

„Podstata čtyřky, jež je násobkem dvojky, zavedla podnět, aby bylo toto číslo pokládáno za předzvěst rozporů a bojů; odtud pověřivý strach před třináctkou ($1 + 3 = 4$).“ (Lasenic, 2005, s. 50)

Čtyři jsou vrcholy čtverce, nebo směry polopřímek dělících plochu na kvadranty. Pokud chceme znázornit vztah dvou veličin umožňujících zápornou hodnotu, potřebujeme právě 4 polopřímky. To je případ vztahu dvou polarit.

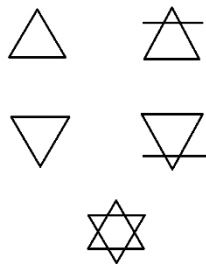
Milan Nakonečný v knize *Smaragdová deska Herma Trismegista* cituje P. de Lasenic: „Čtvernost jest působcem rovnováhy.“ (Lasenic, in: Nakonečný, 1994, s. 49)

Živly

Čtyři živly západní tradice bývají vyjadřovány spojením dvou polarit – sucho/vlhko, teplo/chlad. Aktivní, jangové značíme +; pasivní, jinové –.

- oheň – trojúhelník obrácený vrcholem vzhůru – spojení sucha a tepla ++
- voda – trojúhelník obrácený vrcholem dolů – působení chladu na vlhko --
- vzduch – trojúhelník obrácený vrcholem vzhůru přeškrtnutý vodorovnou čarou jako symbolem překážky v ohnivé expanzi – působení tepla na vlhko +-
- země – trojúhelník obrácený vrcholem dolů přeškrtnutý vodorovnou čarou jako symbolem omezení vodní expanze, tj. stahování – působení sucha na chladno -+

Obr. 11

Davidova hvězda je symbolem sloučení všech živlů, tedy skutečnosti, „království“.

Čtyři vznešené polohy buddhismu

Stoj, leh, sed a chůze jsou buddhisty považovány za polohy, ve kterých lze provádět meditaci. Strukturální cvičení v BST z nich vycházejí též.

Analogie stylů bondingu a živlů

Čerpáme z knihy S. Grofa *Psychologie budoucnosti* (2014) a doplňujeme analogie živlů podle tarotu:

BEING – VODA – POHÁRY – citlivost, udržování, vyživování, oceánické pocity; figura krále a královny symbolizuje tvořivou a milující inteligenci.

HAVING – ZEMĚ – MINCE – sycení, držení, požitek, shromažďování, ohraničování; figury symbolizují inteligenci uskutečňující.

DOING – OHENĚ – HOLE – vůle, činnost, nové počátky, stvoření; figury symbolizují inteligenci tvořivou.

SHARING – VZDUCH – MEČE – komunikace, sdílení, cirkulace; figury symbolizují inteligenci zprostředkující.

Pokud bychom viděli v pořadí stylů vývoj během procesu terapie, pak postupujeme od vlhkého chladu, jeho vysušení, zahřátí a expanzi ke komunikaci – vzduch jako otevřený prostor, který sdílíme.

BPM – bazální perinatální matrice – jsou jedním ze základních pojmů Grofovy psychologie popisující čtyři stádia vývoje plodu až do jeho příchodu na svět.

Oceánické pocity zdravé polarity BPM I mají zjevnou analogii s vodou a stylem *Being*. Jasná hranice a stahující kvalita BPM II je analogická k živlu země a výživy pupeční šňůrou; v teorii BST (*centering*) je zdůrazňován kontejnment, Grof naopak akcentuje aspekt tísně a stahů, aniž jsou ještě otevřené porodní cesty. BPM III – průchod porodními cestami má jasnou charakteristiku živlu ohně a jeho dynamiky, boje a prudkosti. BPM IV – nový prostor, světlo, pohled na matku, první nádech, zvuk, to vše v novém médiu – vzduchu.

Zda jsou jednotlivé styly bondingu vhodné k terapii problémů analogickým příslušným BPM, je otázka k diskusi.

Lidské struktury Stanleyho Kelemana

Anatomie emocí je typem knihy, kterou můžeme číst jako umělecké dílo – a pak nám terapeutům může dobře sloužit jako inspirace – nebo neustále narážet na nevědeckost pojetí a pak ji odsoudit.

Analogicky žvlům dělí Keleman možnosti adaptace člověka na stres na čtyři kvality dané dvěma polaritami:

- rigidní – směr ven, nadměrné ohraničení
- tuhá – směr dovnitř, nadměrné ohraničení
- zbytnělá – směr ven, nedostatečně ohraničená
- zkolabovaná – směr dovnitř, nedostatečně ohraničená

Attachment

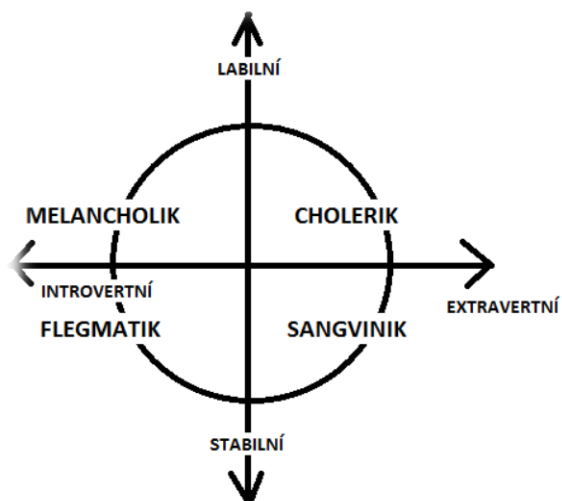
Daniel J. Siegel v knize *AWARE* třídí čtyři typy vazby podle výše uvedené dvojice oddělení (*differentiation*) a spojení (*linkage*):

- jistý – *secure*
- nejistý vyhýbavý – *insecure avoidant/dismissive – excessive differentiation*
- nejistý ambivalentní – *insecure ambivalent/preoccupied – excessive linkage*
- nejistý dezorganizovaný – opak jistoty a bezpečí – fragmentace

Temperament

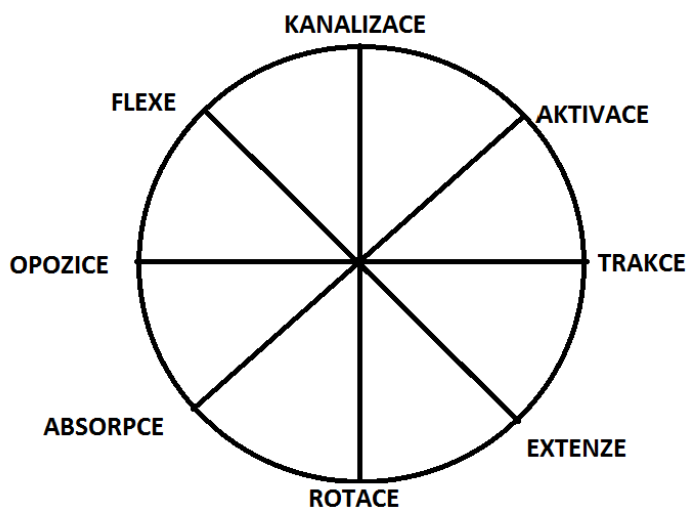
Vztah temperamentových dimenzí extraverte/introverte a labilita/stabilita podle Irmiše. Tento starý hippokratovský model byl použit jako základ farmakologických experimentů i experimentů zkoumajících ANS. (srov. Irmiš, 2007, s.106)

Obr. 12

Čtyři páry motorických polí

Obr. 13

Pulzujeme mezi protikladnými motorickými poli, nebo nám pulzace vážne. Střed kružnice je místem, kde se kvalita daného pole obrací ve svůj protiklad. Pohybujeme se vždy na jedné úsečce, nebo až na čtyřech zároveň? Můžeme náš stav vyjádřit jedním až čtyřmi body, tedy do kružnice zakreslit bod, úsečku, trojúhelník či čtyřúhelník?

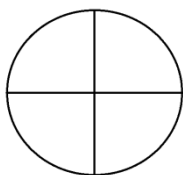
Tento metaforický koncept vyjádření je však velmi přibližný, neboť různé části našeho systému mohou být v různých stavech, pro celek naší bytosti používá BST *Life fields* model, jako by každý z jeho segmentů mohl být charakterizován vlastní kvalitou motorických polí.

A to ani nemluvíme o tom, že např. při chůzi je jedna noha ve flexi, druhá v extenzi, můžeme velmi kanalizovaně rázovat do krčmy a náš pohled rotuje po krajině, cítíme silnou trakci – chceme být někomu blízko, protože vůči jinému vnímáme opozici, fyzicky aktivování duševně absorbujeme.

Ovšem pro charakteristiku daného fenoménu během terapeutické sese je tento koncept nedocenitelnou pomůckou.

Čtyři segmenty kruhu u Siegela

Obr. 14

Siegel dělí možné obsahy vědomí na čtyři segmenty, které mají být postupně kontemplovány v meditaci pro optimální integraci našeho nervového systému: smysly, tělesné vjemy, mysl a její obsahy (obrazy, myšlenky, emoce) a vztahy k druhým a světu.

2.5 Koncepty na základě čísla 5

Pětka je podle P. de Lasenic „číslem hlásek tvořících jméno boží (I E O U A) a číslem ducha ovládajícího hmotu. V aplikaci na pentagram s hrotem vzhůru znamená ovládání hmoty duchem, obrácený pentagram naproti tomu vyjadřuje panství hmoty nad duchem.“ (Lasenic, 2005, s. 55)

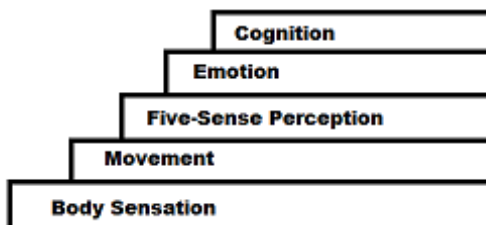
Hmotou zde Lasenic pravděpodobně myslí živly, které buď člověk ovládá, nebo živly ovládají jeho. Tradice obsahuje i různá fyzická cvičení, kterými se neofyt učí ovládat živly a některá nejsou nepodobná cvičením z BST. Rozum, či spíše rozumem řízená vůle představuje vrchol pentagramu, někdy je vrcholu přiřazen pátý živel, kvintesence, ether.

Model SIBAM - Peter Levine (2017)

Sensation – tělesný vjem, *Image* – vnitřní obraz, *Behaviour* – chování, *Affect* – afekt, emoce, *Meaning* – význam.

Pět stavebních kamenů přítomného okamžiku – Pat Ogden (2015)

Obr. 15

Vespod je nejširší kámen tělesných vjemů, na něm pohyb (pohyby velké i malé, jako dech, chvění a bušení srdce), následuje oblast pěti smyslů, dále emoce, nálady a jejich jemné nuance a na vrcholu kognice – myšlenky a interpretace, přesvědčení, názory. (srov. Ogden, 2015, s. 138)

Pět skandh nejstaršího buddhismu

Pět faktorů tvořících pozemskou osobnost:

1. *rúpa* – forma, tělesnost, anatomické tělo
2. *védaná* – pociťování fyzické i psychické
3. *sandžná* – vědomí, tj. vnímání pocitů přicházejících šesti smysly (šestým smyslem je míněna mysl)
4. *sanskáry* – složky – duševní tendence a podněty, složky charakteru
5. *vidžňána* – poznávání – uvědomování si prostřednictvím zkušenosti (srov. Fišer, 2000, s. 22).

5 prvků v teorii tradiční čínské medicíny

Čínská medicína operuje s konceptem pěti prvků, podle některých autorů (např. Král) pěti fází, neboť prvky přecházejí jeden do druhého, což je významný rozdíl oproti

západní a indické představě, kde se živly nikdy neproměňují a tvoří stabilní složky hmoty. Tyto fáze jsou: dřevo, oheň, země, kov, voda. Kreslí se do pozic na vrcholech pentagramu.

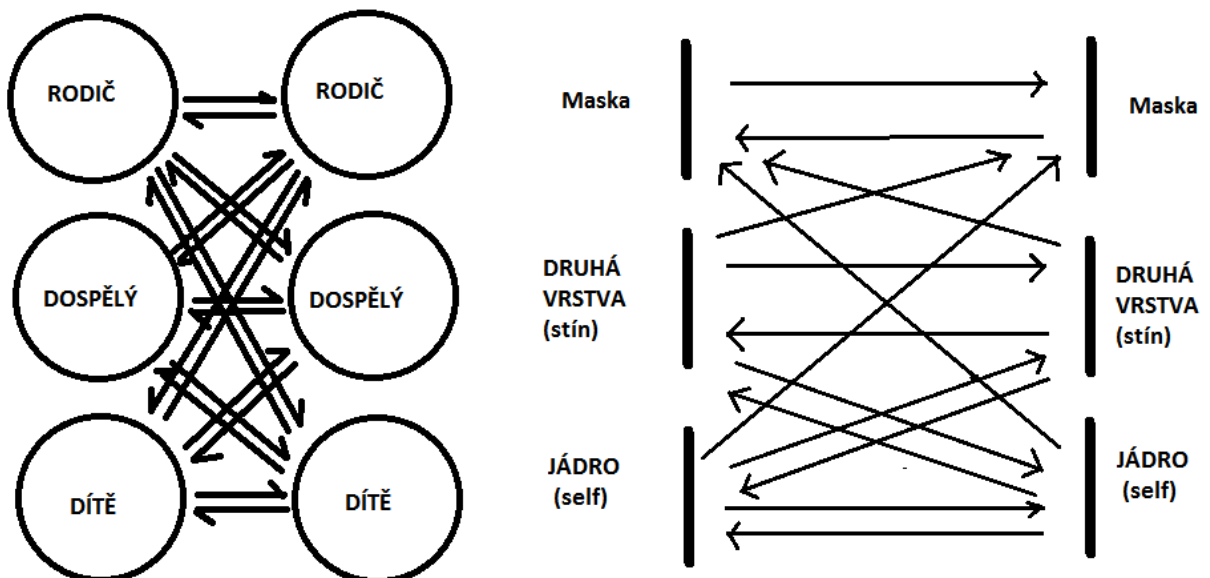
2.6 Koncepty na základě čísla 6

„Šestka, dvojitá trojnost, symbol dvou alternativ, pokroku nebo podobnosti. (...) Jinak je šestka považována za číslo svobody a práce, pravděpodobně s ohledem na její vztah k hexagramu, složenému z nebeského a pozemského trojúhelníku.“ (Lasenic, 2005, s. 60)

Bernovy transakce, Boadellův přenos

Jedná se o strukturálně velmi podobná zobrazení. Zatímco Berne nachází 2x3x3 možností – všechny kružnice se všemi z druhé trojice a oběma směry, Boadella vynechává spojnice od masky ke stínu a od masky k jádru, zbývá mu tedy čtrnáct spojnic. Jako by maska mohla komunikovat zase jen s maskou v pozitivním přenosu a pozitivním protipřenosu. Ty se dějí i na spodních úrovních, ale bez kontaktu s maskou. Cokoli vychází od stínu, je negativní (přenos či protipřenos), naopak to, co vychází od jádra, je pozitivní. Spojnice jader představují rezonanci.

Obr. 16

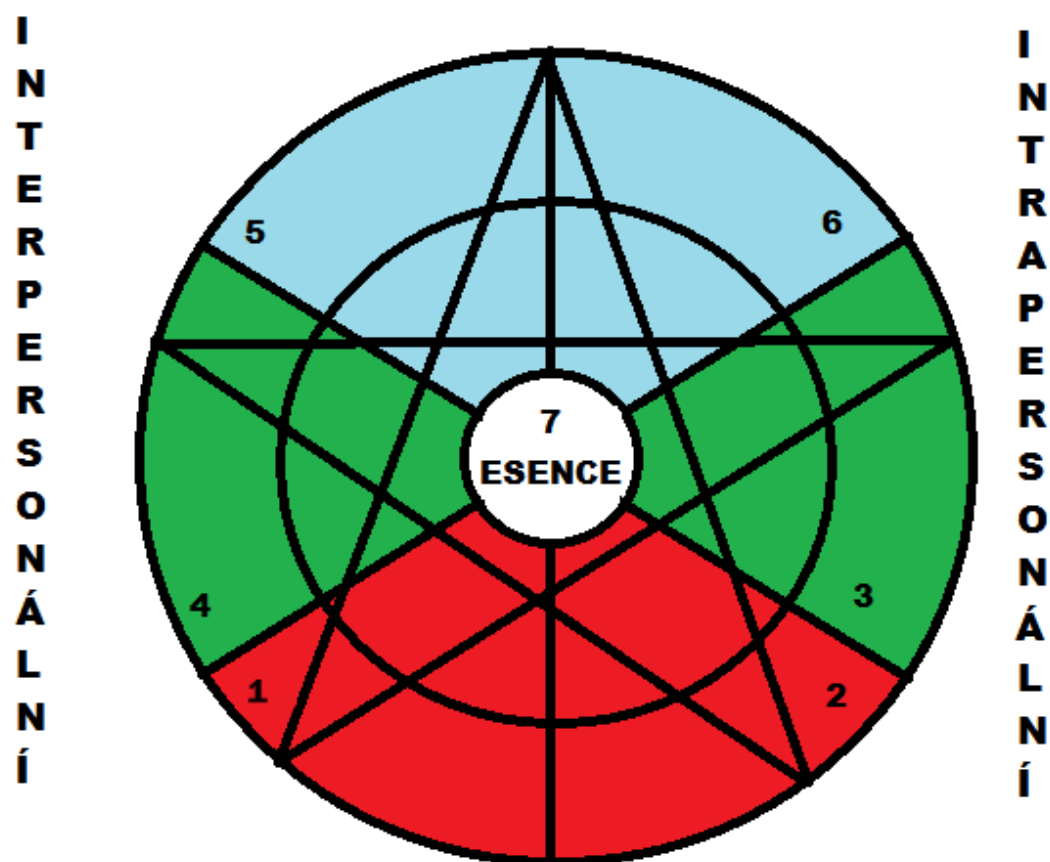
Life fields model

Ačkoli je v LF modelu sedm polí, zařazujeme je zde mezi koncepty založené na čísle 6, neboť se jedná o kruh rozdělený na šest částí. Esence zaujímá místo ve středu a jako terapeuti s ní hledáme kontakt v některém ze šesti polí. Svým způsobem je tedy esence přítomna ve všech polích analogicky postavě Buddha v jednotlivých polích *Bhavačakramudry*, která naznačuje možnost vysvobození v každém ze šesti světů. Barvy příslušející jednotlivým zárodečným vrstvám odpovídají čakrovému modelu. Mezodermální červeň spodních čaker, zeleň srdeční oblasti příslušející endodermu, u ektodermu modř vrchních čaker – koncept odpovídající oblastem *groundingu*, *centeringu* a *facingu* v případě, že do LF modelu umístíme lidskou postavu znázorněnou pentagramem. Podle Jodorowského je v evropské tradici opřené o tarot modř barvou receptivity, zeleň barvou vitality a červeň barvou aktivity. (srov. Epstein, 2013; Jodorowsky, 2009, s. 95)

Lidská postava umístěná do kruhu děleného na dvanáct částí astrologických domů obdobně vypovídá o jejich významu, ale tradičně je ascendent vypovídající o individualitě umístěn vlevo a descendent naznačující vztahy jedince se světem vpravo, zatímco v LF je toto dělení obrácené.

LF model je tvořen třemi soustřednými kruhy. Střed s esencí, zdravé obsahy střední oblasti a nezdravá polarita vnějšího kruhu. Strukturálně to odpovídá třem Reichovým vrstvám, obsahově ovšem nikoli. Jako by zdraví emanovalo z esence a směrem k vnějšku upadalo do neurotických podob. Pokud bychom vnější slupku diagramu považovali za masku (terciální vrstvu) a esenci sloučili se zdravím, pak by se významová podobnost s Reichovými vrstvami objevila.

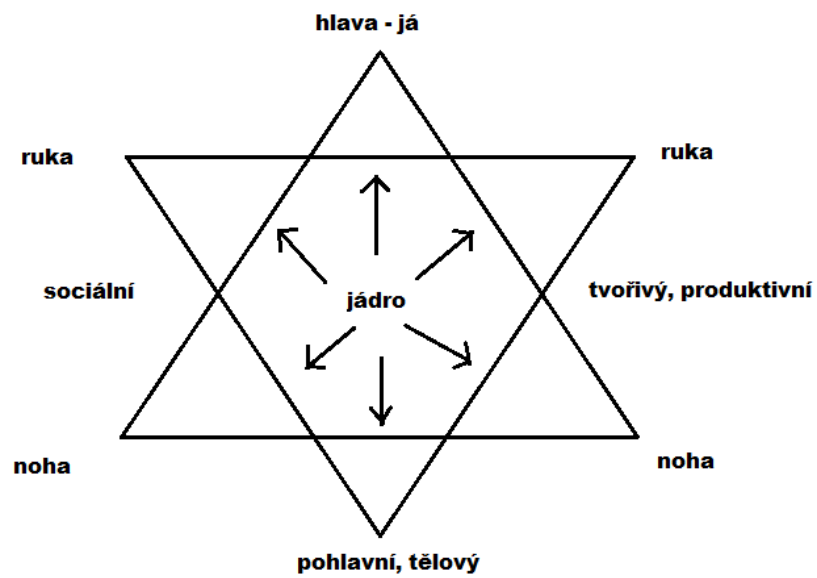
Obr. 17

Lowenův hexagram

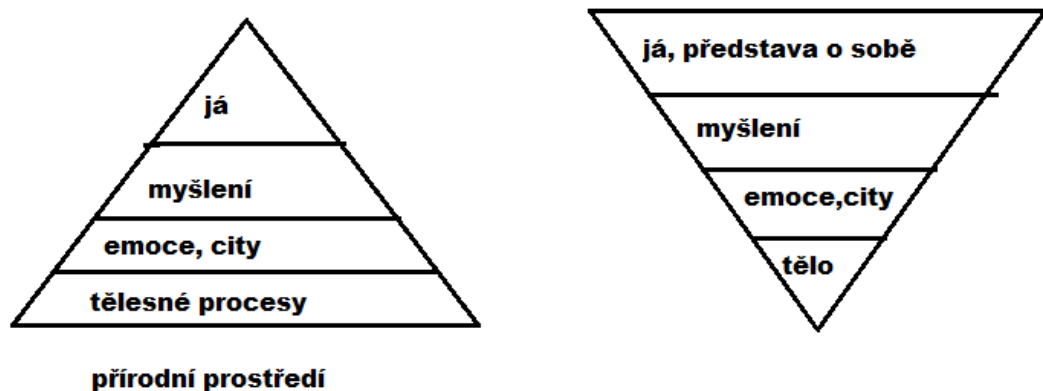
Alexandr Lowen ve své knize *Bioenergetika* používá hexagram pro znázornění člověka. Tradiční pentagram obohacuje dalším vrcholem – pohlavím. Do středu klade jádro, tedy zdroj energie. Jednotlivé charakterové struktury pak znázorňuje modifikacemi hexagramu podle množství energie a překážek, které jejímu volnému toku kladou jednotlivé bloky na úrovních krku, bránice a pánve.

Obr. 18

Další Lowenova legenda k tomuto diagramu je kombinace dvou trojúhelníků – jeden z pohledu moudrosti těla, druhý z pohledu ega.

Obr. 19

2.7 Koncepty na základě čísla 7

„Sedmička, Pravda, 4 a 3, božská trojjedinost a svět. Primární stadium posvátné dvanáctky. (...) Apokalypsa mluví o sedmi tónech pozounů. Legendární Panova flétna byla sestavena ze sedmi píšťal nestejně délkou tak, aby vydávala sedm různých tónů, které odpovídaly sedmi planetám.“ (Lasenic, 2005, s. 67)

Sedm planet tradiční astrologie

Tradiční astrologie pracovala s představou sedmi planet, mezi které zahrnovala i Slunce a Měsíc. Po objevení transsaturnských planet – Uranu, Neptunu a Pluta – tyto nově objevené planety integrovala do svých teorií. V kontextu PST stojí za zmínku, že charakteristiky transsaturnských planet a Saturnu používá Stanislav Grof k charakterizování BPM a ve své knize *Psychologie budoucnosti* předkládá tezi, že k predikci obsahu holotropních stavů vědomí lze užít tranzitní astrologii, tj. zkoumání vztahu nativního horoskopu (radixu) k okamžitému stavu planet v čase zkoumání.

Tradičně je ovšem hermetismus postaven na planetární sedmici. V tabulce uvádíme některé planetární charakteristiky, které se v různých pramenech překrývají, někdy se i liší – zvláště v oblasti planetárních signatur rostlin a živočichů. Rovněž vztahy čaker a planet bývají uváděny různě a zde je vynecháváme. Tato různost významů připomíná volnost obsahu některých pojmů PST, jako např. charakterových struktur. Personifikované významy planet jsou obsaženy v řecké mytologii.

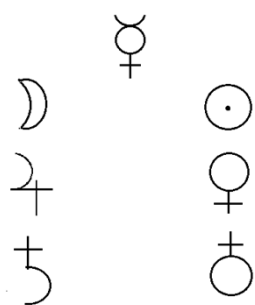
Slunce	Měsíc	Merkur	Venuše	Mars	Jupiter	Saturn
víra, pýcha	naděje, závist	milosrdenství, lakomství	zdrženlivost, chlípnost	síla, hněv	spravedlnost, mlsnost	opatrnost, lenost
žlutá, zlatá	bílá, opálová	hnědá, měnlivá	zelená, růžová	červená	fialová, modrá, indigo	černá
zlato	stříbro	rtuť	měď	železo	cín	olovo
karbunkl	démant, křišťál	sardonyx	smaragd	rubín	safír	onyx
cévy, srdce, pravé oko	mozek, levé oko, střeva, žaludek	stehna, chodidla, šlachy, nervy, jazyk, ruce	hrdlo, ledviny, ženská prsa a pohlaví	žlučník, ledviny, mužské pohlaví	játra, žíly, plíce, bránice, svaly, boky	kosti, zuby, slezina, močový měchýř
vnímání	pohled	slovo	chuť	hmat	čich	sluch

Řazení planet je v různých kontextech různé podle záměru a myšlenky autora, zde čerpáme ze stručné knihy P. de Lasenic *Astrologie – Kosmologie*.

Popíšeme ještě jeden z mnoha možných pohledů na planetární symboly podle knihy T. Burkhardta *Alchymie – tradiční věda o kosmu a duši*. Kruhy ukryté v symbolech mají solární význam (vůli, aktivitu), obloučky lunární (vnímavost, pasivitu), kříž znamená pozici vědomí, Merkur pak syntézu – odtud jeho výsadní pozice v alchymii. Archaický znak pro Mars má místo šipky křížek.

Pořadí a rozmístění symbolů tedy představuje výstup či naopak sestup vědomí v uvedených polaritách a formuje tak význam symbolu.

Obr. 20

Sedm emočních okruhů podle Jaaka Pankseppa

Neurovědec Jaak Panksepp zkoumal mozky savců i člověka a postuloval základní sedmici emocí či motivačních okruhů. Názvy okruhů se pokusíme co nejdůležitěji přeložit:

- *Seek* – pátrání, zde též ve smyslu zvědavosti
- *Fear* – strach, zde strach z konkrétního nebezpečí
- *Rage* – vztek, zuřivost
- *Lust* – chtíč, sexuální vzrušení obecně
- *Care* – péče, zejména péče o potomstvo
- *Panic* – též *Separation Distress*, *Interpersonal Distortion* – separační úzkost, opuštění (zejména u mláďat)
- *Play* – hra, hravost

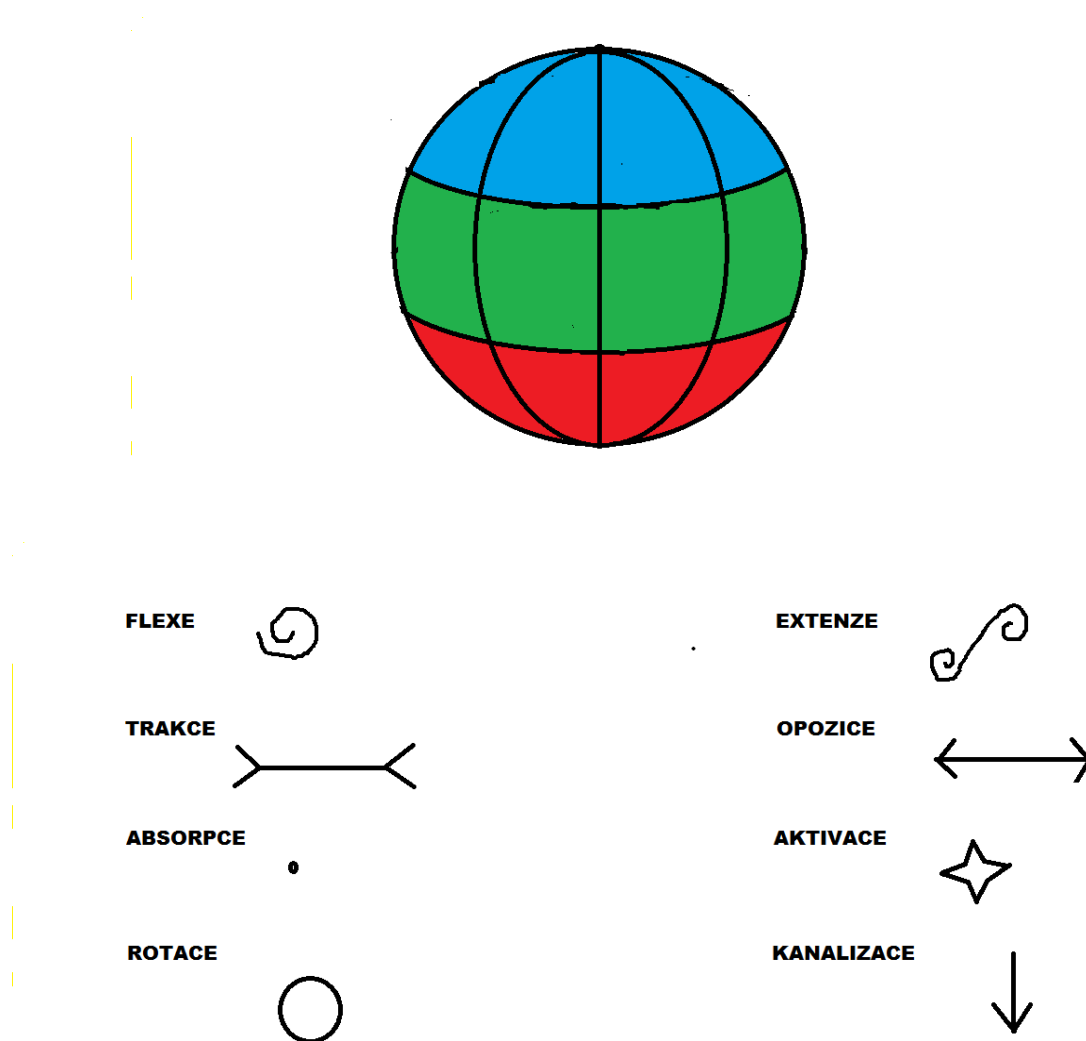
Autor se domnívá, že v kontextu terapeutické sese jsou zásadní okruhy *Care*, *Play* a *Seek*. Dokonce navrhuje aplikaci oxytocinu nosní sliznicí na začátku sese jak terapeutem, tak klientem, neboť oxytocin je hlavním mediátorem okruhu *Care*. V terapeutickém kontextu navrhuje substituovat okruh *Lust* spiritualitou a aktivovat klíčové okruhy *Seek* a *Play*. Mohli bychom najít paralely mezi planetami a emočními okruhy, jen zdvojení strachu narušuje možnost uzavřeného systému. (srov. Panksepp, *Brain Emotional Systems and Qualities of Mental Life*, in: *Healing power of emotions*, 2009, s. 12–35)

Sedm smrtelných hříchů v křesťanství

Pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, obžerství (nestřídmost), lenost. Paralely s povahovými rysy negativních aspektů planet jsou nasnadě. Špatně aspektované (tzv. poškozené, jinými planetami negativně ovlivněné) planety v nativním horoskopu bývají vykládány právě jako sklony k neřestem.

Návrh kombinovaného modelu *Life fields*/motorická pole

Obr. 21

Jedná se o kulový objekt, jakýsi míč, rozdělený rovnoběžkami na tři oblasti – mezoderm, endoderm a ektoderm – a poledníky na osm polí odpovídajících motorickým polím. Těchto osm polí označíme názvy motorických polí nebo znaky, které navrhujeme. Vznikne tedy 24 charakteristik pro mapování klientova procesu či prožívaných jevů. Stav jedince by tak byl znázorněn právě třemi body, pokud nemůže být jedna vrstva ve více motorických polích zároveň. Různé trojúhelníky v různých rovinách by definovaly náš stav.

Netvořila by velikost plochy trojúhelníku ekvivalent míry integrace vrstev? Nebo je to hrubá mapa somatického markeru? Co s takovými nápady?

Tato biosyntetická hračka by mohla posloužit jako hravá pomůcka do ordinace.

2.8 Terapie bez pracovního modelu? *Clean Language*

Stěžejním pojmem tohoto směru je právě metafora, ale nikoli metafora, kterou má při ruce terapeut jako pomůcku či koncept, ale metafora, kterou rozvíjí klient dotazován tak, aby terapeutův jazyk co nejméně ovlivňoval vnitřní svět klienta. K tomu účelu terapeut používá šest základních a šest doplňujících otázek a jeho dovednost spočívá v jejich citlivé aplikaci během procesu. Terapeut se cvičí v doslovném opakování vět klienta v pomalém, hypnotickém tempu, a nakonec přidá vhodnou otázku. Klient řídí vše, má si i vybírat židli v pracovně, a pokud například někam během procesu gestem ukáže, terapeut NIKDY nezrcadlí, ale ukazuje na stejné místo, kam ukázal klient.

Stojí za to podívat se na zmíněných dvanáct otázek, formulovaných v angličtině, která je pro tento účel mimořádně vhodná. Náš překlad nedosahuje přirozenosti předlohy, protože češtinu je nutné mnohem více ohýbat podle gramatické struktury klientovy věty:

Šest základních, rozvíjejících otázek (*Developing Questions*) Davida Grovea (X a Y představují verbální nebo neverbální signály klienta):

- *(And) what kind of X (is that X)?* – A jaké to X je?
- *(And) is there anything else about X?* – Ještě něco o X?
- *(And) where is X? or (And) whereabouts is X?* – Kde to je? Kde přesně? (Tato otázka často míří na tělesné pocity klienta.)
- *(And) that's X like what?* – Připomíná X něco?
- *(And) is there a relationship between X and Y?* – Je mezi X a Y nějaký vztah?
- *(And) when X, what happens to Y?* – Když X, co se děje s Y?

Otázky na pořadí a zdroj (*Sequence and Source Questions*):

- *(And) then what happens? or (And) what happens next?* – A potom?
- *(And) what happens just before X?* – A těsně před X?
- *(And) where could X come from?* – A z čeho (odkud) by mohlo X být?

Otázky na záměrnost (*Intention Questions*):

- *(And) what would X like to have happen?* – A co by X potřebovalo?
- *(And) what needs to happen for X?* – A co se musí stát, aby X?
- *(And) can X happen?* – A může se stát X? (srov. Sullivan, Reeves, 2008, s. 51)

Zde se ovšem nabízí otázka, zda absence konceptu, nebo spíše proklamovaná nutnost zřít se jakýchkoli konceptů a metafor práce s klientem není sama o sobě jakýmsi negativním konceptem připomínajícím Wittgensteinovo: „O čem se nedá mluvit, o tom je třeba mlčet.“

Pokud se někdo rozhodne pracovat metodou *Clean Language*, je k tomu již vnitřně směřován svými – ať už vědomými či nevědomými – koncepty toho, co je dobré (zdravé, příhodné, etické, důkazy podepřené) a co ne. Domníváme se, že určitý metakoncept je přítomen i zde, ačkoli metoda sama se snaží být metafor tak prostá, jak to jen jde.

2.9 Shrnutí

Proč právě čísla? Když hledáme jednotu, často ji konceptualizujeme podobně jako v kapitole věnované číslu jedna. Pracujeme-li s polaritami, dostáváme se ke dvojce. Hledáme-li dynamiku či hierarchii, přichází trojka. Kombinujeme-li polaritu či dělíme dané jsoucno podle dvou os, vzniká čtveřice. Pětice a sedmice se vymyká, ani dvojka, trojka či čtyřka nám nestačí, sčítáme je. Dělení trojic, tři osy – šestka a osmička. Devítka jako fraktál trojky – třetiny z třetin. Dvanáctka – každé znamení zvěrokruhu patří do jedné ze čtyř trojic dle živlů a tří čtveřic podle kvality znamení (základní, pevná a pohyblivá). Jaký by to ale byl svět, kdyby z těchto kategorií všelijak nepřecházel a neustále je nevyzýval na souboj?

Podobným způsobem by bylo možné pokračovat, výše uvedené koncepty by bylo možné doplňovat dalšími ze stovek terapeutických směrů. Z témat, kterým jsme se blíže nevěnovali, je pro BST důležitá také nauka o čakrách, stejně jako energetický model *spaceman* a jeho analogie v teorii jógy a kabbaly. Rovněž charakterové struktury zůstaly opomenuty. Související literatura je dobře známá a dostupná. Strukturální členění podle čísel se nám jeví jako vhodné k porovnávání a k demonstraci, že psychoterapie *en bloc* nepředstavuje ucelený systém. Zůstává otázkou, zda by se představitelé jednotlivých směrů shodli na axiomech, na jejichž základě by se dalo mluvit o něčem jako paradigmatu psychoterapie. Jako by se v dějinách myšlení opakovaly struktury s proměnlivými obsahy, a naopak podobné obsahy se formovaly do různých struktur. Domníváme se, že nic takového jako paradigma psychoterapie dosud neexistuje, stejně jako psychoterapie nemá své stálé místo ve společnosti, společenském povědomí, ani ve školních osnovách.

Srovnání PST modelů s koncepty tradičních věd se nám jeví jako velmi podnětné, protože mají mnoho společného. Nejen přístup k pojmům, jejich (často) vědomá vágnost a analogické myšlení, ale i cíle tradičních věd se podobají cílům PST, ačkoli prvé se realizují převážně v samotě či pod dohledem učitele a druhé ve vztahu, ve kterém je klientovi k dispozici terapeut. V astrologii se student učí „vládnout hvězdám“, „být pánem svého osudu“ – tj. zvědomovat skryté vlivy, jejich působení v čase a přizpůsobení se těmto vlivům v každodenním životě. V alchymii je cílem proměna – nejen objektu, ale hlavně subjektu studia: proměna v dokonalejší formu. V dílech alchymistů je zdůrazňovaná práce ve skrytosti a užívání plodů této

práce pro blahu potřebných. Magie užívá sil skrytých ve světě k prosazení vůle mága či k poznání skrytých věcí. Astrologie, alchymie a magie jsou tři tradiční vědy tvořící hermetickou tradici, stěžejní část západního esoterismu.

V případě prvků tradiční čínské medicíny či skandh buddhismu vidíme, že již před tisíci lety byl celek člověka velmi dobře zmapován, a mohlo by se zdát, že pokrok nepřišel s ničím zásadně novým. My se však domníváme se, že tím novým je terapeutický vztah. Jeho reflexí vzniká potřeba nově definovat člověka v rámci tohoto vztahu. S jeho příchodem se v kultuře objevuje něco nového.

3 Terapeut, klient a koncept

Co se vlastně děje, když se v místnosti sejdou terapeut, klient a určitá konstelace konceptů na obou stranách? Nechme promluvit současné americké terapeuty vycházející z neurovědeckých výzkumů:

„Na terapii můžeme nahlížet jako na souběh dvou klinických cest, na které se terapeut s klientem vydali: jedna explicitní a vědomá, druhá implicitní a nevědomá. Explicitní cesta se týká vědomých aspektů vztahu mezi terapeutem a klientem a terapeutického procesu, často podporovaných teorií a technikou na straně terapeuta. Na této cestě terapeut jedná se záměrem „budování schopnosti nazírání vnitřního světa a jeho tvarování směrem k integrativnímu fungování“⁴. Terapeutické metody koncipované tak, aby si je terapeut osvojil a posléze odložil, obvykle nejsou během se se užity explicitně, i když řízené intervence, které se objevují spontánně v dyadickém vztahu mohou být vysvětleny a ospravedlněny, je-li to žádoucí. Terapeuti mohou explicitní cestu reflektovat i během jejího spontánního rozvíjení a aktuálně jí přizpůsobovat volenou techniku.

Cesta implicitní je naopak nevědomá či je vědomá jen částečně a je obtížně uchopitelná, protože se týká dění, kdy není možné vnitřní svět vidět, ani mu rozumět, neboť se odehrává nevědomě. V prostoru za slovy mohou klient i terapeut neurčitým, ale známým způsobem pociťovat rozpojení. Terapeuti si mohou být explicitně

⁴ (Siegel, *Mindful therapist*, 2010, s. 223, in: Ogden, 2015, s. 50)

vědomí, že jejich úsilí vede k nezamýšleným a nežádoucím výsledkům. Vědomé přání nevyvolat u klienta např. hněv či pocit hanby může k tomuto výsledku opakovaně vést, což v terapeutovi vyvolává pocit neschopnosti a zmatku, zatímco klient se cítí nepochopen či ještě hůř. Terapeut ani klient si neuvědomují, že za jejich slovy probíhá jiný rozhovor, bezprostřední výměna informací (*body-to-body interchange*) mezi implicitními částmi terapeuta a klienta, která není zamýšlená a která obvykle odráží předchozí setkání, při nichž nedošlo k potvrzení pocitů klienta nebo úspěšnému vyjednání terapeutického vztahu. Může to být divoká cesta s mnoha krizemi, kolizemi, úmluvami a odehráváním, které mohou znemožňovat terapii, nebo ji zavést do slepé uličky, pokud nejsou vyjednány ve vztahu.“ (Ogden, 2015, s. 49–50, překl. autor)

Zde je verbalizováno to, co můžeme vidět v grafickém znázornění přenosu a protipřenosu D. Boadelly, pokud by vědomá cesta odpovídala masce a nevědomá zbylým dvěma vrstvám, jejichž souhra nechává daleko více prostoru co do počtu kombinací. Možnost rezonance by tak představovala ideální průběh sese.

Ve stati *Right Brain Affect Regulation: An Essential Mechanism of Development, Trauma, Dissociation, and Psychotherapy* Alan Schore na stejné téma píše:

„Tento dialog velmi rychlých afektivních tělových komunikací ve vazebných transakcích pacient – terapeut (a dítě – matka) se u obou členů dyády děje pod úrovní vědomé pozornosti.“ (Schore, in: Fosha et al, 2009, s. 117, překl. autor)

Evoluční mechanismus *attachementu* – vzájemné regulace emocí – tedy představuje regulaci biologické synchronicity *mezi a uvnitř* organismů. (tamtéž, s. 118)

„Vylíčil jsem ústřední roli implicitní neverbální komunikace pravých hemisfér (výraz obličeje, vokalizace, gesta) v nevědomých transakcích přenosu a protipřenosu jako zásadní léčebný postup vážných duševních poruch a jako obecný mechanismus všech forem psychoterapie. Interdisciplinární data a poslední klinické modely mě vedou k závěru, že pravá hemisféra je při léčbě dominantní a že psychoterapie není léčba mluvením, ale léčba komunikací a regulací afektů.“ (tamtéž, s. 128)

„Klinická práce během těchto dyadických odehrávání předpokládá vážný závazek obou účastníků terapie a hlubokou emoční zainteresovanost na straně terapeuta. V tomto velmi stresujícím kontextu je afektivní tolerance terapeuta kritickým faktorem pro určování rozsahu, typu a intenzity emocí, které jsou zkoumány či popírány ve vztahu přenosu – protipřenosu a v terapeutickém vztahu.“ (Schore, in: Fosha et al, 2009, s. 130)

„Protipřenosovým procesům v současnosti rozumíme tak, že se manifestují ve schopnosti rozpoznat a zužitkovat smyslové (vizuální, zvukové, taktilní, kinestetické a čichové) a afektivní kvality představy, kterou v terapeutovi pacient vyvolává (Suller, 1989). Podobně Loewald (1986) zdůrazňuje, že dynamiku protipřenosu terapeut vnímá ve svých vlastních reakcích na materiál pacienta.“ (tamtéž, s. 180)

„Na fundamentální úrovni není intersubjektivní psychoterapeutická práce definovaná tím, co lékař pro pacienta dělá (fokus levé hemisféry). Klíčový je spíše mechanismus, *jak s pacientem být*, zvláště během afektivně stresujících momentů, kdy se pacientovo implicitní jádro dezintegruje v přítomném okamžiku (fokus pravé hemisféry).“ (tamtéž, s. 137)

Jak vidíme, koncepty PST vycházející z neurověd nám sdělují zásadní věc: Není to vědomí (a činnost vědomím řízená) jako jediné léčivé agens – zásadní léčivé děje se odehrávají mimo něj. Je to ale vědomí, které je domovem konceptů a ve kterém rozumíme faktům vědy. I kdybychom porozuměli všem procesům, které se v mozku odehrávají během učení, a jejich spojení s procesy nevědomými (což je vzhledem k množství proměnných nemožné), přesto jako přímí účastníci terapeutického procesu nebudeme mít přístup k nevědomým zdrojům údravy, a nemůžeme je tak nikdy vědomě ovládat. Nemůžeme tedy nikdy ovlivnit proměnné, které do procesu vstupují, což znemožňuje i vědecké uchopení konkrétní sese v reálném čase a možnost jejího vědeckého výzkumu, neboť o nevědomých dějích jako proměnných nemůžeme rozhodovat, ani je v reálném čase evidovat, a naplnit tak podmínky experimentu. Přestože je možné dokázat léčebné účinky psychoterapie ex post, proces jako takový se prostředky vědy uchopit nedá. Sese má blíže k umělecké improvizaci i s jejími úskalími.

To ovšem neznamená, že vědomí nehraje v terapeutickém procesu žádnou roli. Již terapeutický kontrakt je vědomý akt. Předporozumění procesu i jeho zpětné

vyhodnocování, nemluvě o množství vědomých aktů během sese, to vše podléhá konceptualizaci, pokud hledáme porozumění v rámci vnitřního světa jak terapeuta, tak klienta. Třídění informací, jejich rozlišování a spojování – a již tvoříme koncept.

Rovněž příprava terapeuta ve výcviku nutně zahrnuje nějaké koncepty, které učí rozlišovat a spojovat. Příprava terapeuta jako afektivně komunikující bytosti ovšem začíná již jeho početím (pokud ne dříve), výcvikem se učí zvědomovat co možná nejvíce vjemů souvisejících s terapeutickou praxí.

Jakou roli tedy hraje koncept přítomný v místnosti spolu s terapeutem a klientem? Je to role podobná mapě krajiny duše a zároveň kompasu určujícímu směr. Role scénáře s otevřeným koncem každého výstupu. Role knihy receptů s neúplným seznamem ingrediencí a jejich nepřesnými poměry. Roli notového zápisu, ovšem spoluhrač noty nezná a my potřebujeme alespoň skončit libozvukem.

Proces přináší prvky náhody, synchronicity či chaosu vzhledem k řádu záměru (záleží na mapě, terapeut i klient mají v nejlepším případě podobnou), neboť záměr je přítomen vždy – třebaže se může měnit – a vyplývá z určité konceptualizace. Otevřenost nečekanému je klíčová pro to, aby se nevědomý, spontánní proces nedostával do konfliktu se záměrem. Terapeut by neměl procesu překážet, a právě koncept vklíněný mezi terapeuta a klienta může takovou překážku představovat.

3.1 Opět nápad

Nápad na straně terapeuta (to je teď strana, na které stojíme) je důležitý okamžik. Co se děje, když terapeut dostane nápad kudy dál? Čím je tento nápad ve vztahu ke konceptu? Vyrostl nápad z konceptu, nebo naopak koncept vzniká zpracováním nápadů? V knize *AWARE* Siegel opatrně naznačuje teorii, že pravděpodobnost průniku nového do vědomí je přímo úměrná integraci různých částí mozku. To zároveň odpovídá prodlévání u prosté pozornosti, nikoli u jejích objektů. Terapeut s myslí plnou konceptu není tak zcela přítomen pro svého klienta. Terapeut v kontaktu s klientem snad dostane nějaký nápad. Jako by otevřenost pro nápad byla otázkou „stavu“ jedinice. V některých stavech (např. ve stavu šoku) si naopak těžko představit zrod originálních nápadů. Lidská zkušenost možná zná cestu ke

kultivování takových stavů a terapeutický výcvik, či něco, co se v jeho rámci odehrává, je jednou z nich. Podle Siegela je takovou cestou též trénink všímavosti, až nápadně podobný tradiční buddhistické meditaci *vipassaná*, ačkoli tento vliv Siegel nikde výslovně nezmiňuje. Ve chvíli, kdy jsme s klientem, se nápad vynoří a zpětně ho můžeme umísťovat jako smysluplný do různých konceptů nebo může být z hlediska konceptů cizorodý, ale zrodil se v konkrétní situaci, a jak jsme viděli, vědomí v tom hraje malou roli. Nevznikají snad koncepty v psychoterapii jako zpětná racionální analýza nápadů, které vedly k dobrému konci? Jako mapy sestávající z navštívených míst, mezi nimiž si domýšlíme cesty? (srov. Siegel, 2018)

Podle Harariho knihy *Homo deus* jsou dnes vědci schopni pomocí mozkových *scanů* poznat, pro jakou z nabízených možností se rozhodneme, dříve, než si to uvědomíme. Náš nápad je tedy přítomen dříve, než překročí práh vědomí. Je zcela jistě podmíněn i nevědomou komunikací s klientem a stejně tak koncepty, které terapeut promýšlel či jinak zažíval v minulosti. (srov. Harari, 2017)

3.2 Pole podruhé

Pole je psychotherapeutický koncept *par excellence* a je otázkou, do jaké míry se překrývá s pojmem pole zkoumaným fyziky. Chceme se vyvarovat extrapolací (bohužel velmi častých), které do mezer v kauzalitách vkládají pojem „kvantový“ jako univerzální spojku a odpružení před nárazem tehdy, kdy něco tušíme, něco funguje, ale vědecký důkaz nemáme. Ani fyzikové nejsou jednotní a my se můžeme ptát: existuje vůbec fyzika bez fyziků? Existuje například kvantová terapie, dříve nazývaná přikládání rukou. Je jisté, že se při takové interakci cosi na kvantové úrovni děje, my ovšem nevíme co, stejně jako většina fyziků.

Přestože problematika pole z hlediska fyziky a nyní i neurověd představuje velmi dynamický obor, je i taková autorita jako D. Siegel ve chvílích, kdy odkazuje na kvantové děje, velmi opatrný a své myšlenky uvádí slovem „možná“ či „snad bychom mohli říci“.

Neděláme si nárok na odpovědi ve smyslu dnešní vědy, spíše budeme klást otázky, promýšlet je a hledat analogie snad zpřesňující mapu toho, co se děje mezi terapeutem a klientem.

Jak spolu prodlévají v poli terapeut a klient? Nebo je to spíše tak, že spolu pole vytvářejí? Má každý ze členů dyády svoje pole? Platí zde též předpoklad, že vyšší celek je více než jen součtem svých členů? Jak je v poli přítomen koncept? Můžeme v případě pole vůbec mluvit o oddělených entitách? Můžeme myslet hranice v poli? Jakou mají povahu?

Podle výzkumů pole z hlediska fyziky je možná interakce vědomí a fyzikální reality, které se potkávají právě v poli na kvantové úrovni (silně zjednodušeno). Výzkumy byly zaměřeny na zkoumání možnosti působení vědomí na fyzikální přístroje. V kontextu této práce jsou důležité následující aspekty, které toto prokázané působení podporují:

- pozitivní naladění
- dobrý vztah mezi působícími subjekty, je-li jich více
- cvik – čím častěji subjekt takové ovlivňování praktikuje, tím lepší jsou výsledky
- záměr směrem k integraci a větší míře uspořádanosti ve světě.
- podstatná pro působení je pravá hemisféra (srov. McTaggart, 2017)

Vidíme, že tyto faktory velmi konvenují terapeutickému záměru. Bylo prokázáno, že vzdálenost v prostoru nehraje roli, klient a terapeut ovšem sedí (stojí, chodí) blízko sebe. Ke slovu se tedy dostávají také naše přirozené smyslové poznávací kanály. Pozornost členů dyády mezi nimi přechází, hemisféry spolupracují (pro tuto spolupráci Siegel prosazuje termín horizontální integrace – takovou spoluprací je například narativ, řadící do smysluplného sledu naše emocemi nabitě vzpomínky), cosi se děje i mimo vědomí, ale co se děje v poli? Co ještě je přítomno? Minulost obou zúčastněných, „přítomen“ je i supervizor, metoda, koncepty...

Zastavme se na chvíli u aspektu záměru k integraci a u mnohosti působících subjektů dle výzkumů pole cestou fyziky. Bezpočet terapeutů působí na své klienty zcela ve smyslu integrace. Můžeme uvažovat o égregoru psychoterapie, který zesiluje naše působení? Pokud podobně pracuje skupina terapeutů, posiluje tato

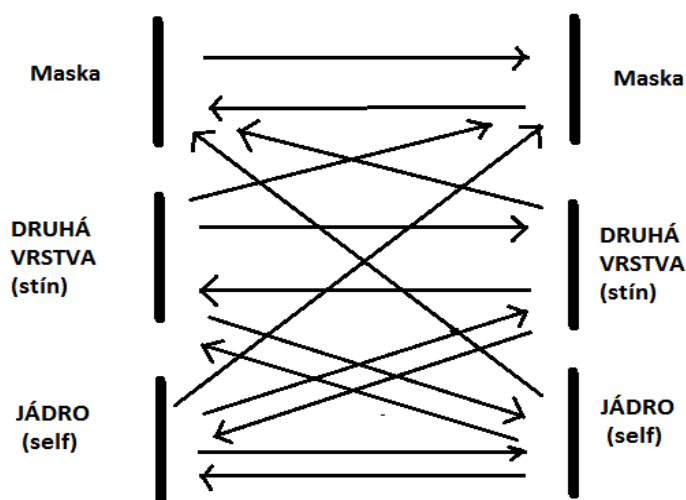
podobnost práci každého z nich? Může koncept ve vědomí bránit v záměru integrace?

Můžeme vůbec psychoterapii definovat z tohoto hlediska? Jak bychom ji potom odlišili od takových činností, jako jsou obřady, politická či ekologická hnutí, která společně tíhnou ke zvýšení integrace? Jako bychom zde naráželi na problém morální, jako by se zde, u kořenů hmoty, objevovalo jakési dobro a zlo. Nebo je to naše hluboká potřeba dobro a zlo nacházet? Nebo jsme si tuto potřebu v průběhu života osvojili?

3.3 Přenos podle Bodelly

Představuje kontakt jader (esencí) něco, jako je působení na úrovni pole? Působíme na sebe i tehdy, když nejsme ve fyzické blízkosti? Jak? Je zde zapotřebí nějaký záměr? Kontakt masek přichází ke slovu až tehdy, když sedíme naproti sobě. Představuje stín to, co odstiňuje kontakt esencí, a tedy i přímé působení na úrovni pole? Je to takový vliv na záměr (ať už na úrovni vědomí či nevědomí), který směřuje proti vzestupu uspořádanosti, tedy k neuspořádanosti a fragmentaci?

Obr. 22

Jak je v poli přítomen supervizor? Ačkoli není přítomen fyzicky, jistě nějak ovlivňuje dění. Jediný z triády, kdo se fyzicky setkává s druhými dvěma členy, je terapeut. (I když lze myslet i takovou situaci, kdy se sejde supervizor s klientem, svět je malý.)

V určitém smyslu jsou v poli přítomni i předkové obou účastníků setkání, ba dokonce – přihlédneme-li k holografické teorii – celý svět. Když část zastupuje celek, jak se v holografické teorii pole předpokládá, jedná se o setkání dvou střípků velkého zrcadla, z nichž je možno celek opět odvodit, ovšem nikoli v původní dokonalosti.

Koncept je pak klíčem, podle nějž se snažíme toto odvozování provádět, abychom se chránili před chaosem a temnotou – je tedy spíše součástí nás samých než vlastností světa. Teorie pole nás však staví před další otázky: Můžeme vůbec myslet od sebe oddělené objekty, nebo se objekty do nějaké míry prostupují? Fyzikální teorie pole zpochybňuje navyklou perspektivu newtonovských objektů nezávislých na pozorovateli jako koncept s platností omezenou na určité podmínky a vylučující účast vědomí pozorovatele, či spíše vědomí vůbec. Jak jsme uvedli výše, není myslitelné, aby se terapeut a klient vzájemně neovlivňovali i ve chvíli, kdy jejich vědomí prodlévá někde jinde, nebo spíše když obsahy vědomí nesouvisejí se situací „tady a teď“ terapeutické sese. Koncept je jen jedním z mnoha možných obsahů vědomí, který ovšem (vědomě či nevědomě) působí na všechny ostatní obsahy vědomí obou účastníků, pokud vylučujeme možnost úplné oddělenosti členů terapeutické dyády.

Není pak od věci opět zabrousit do tradičních věd a uvažovat o konceptu jako o určitém druhu rozpouštědla, které dává jevům typickou strukturu a barvu, umožňující nacházet analogie s jevy jinými. Mezi konceptem mapy a konceptem rozpouštědla je podobný rozdíl jako mezi plánkem a impresionistickou malbou téže krajiny. Analogický vztah nacházíme mezi sebepojetím terapeuta jako racionální a kontrolující bytosti a sebepojetím intuitivně uměleckým.

Různá rozpouštědla zahřívána různými stupni ohně našeho úsilí umožňují krystalizaci různých struktur vystupujících z nerozlišenosti proudu vědomí.

Co se stalo během našeho přemýšlení o poli z hlediska polarity exaktní/vágní? Od odkazů na fyzikální teorii pole, ukotvenou v rovnicích matematiky, které dlí mimo naše zorné pole a mimo schopnosti našeho intelektu, jsme dospěli až ke zcela vágním analogiím tradičních věd. Můžeme si jako terapeuti opírající se o poznatky vědy osobovat právo na exaktnost? Nejsou naše extrapolace vždy na cestě k vágnosti, jakmile se snažíme ukotvit své koncepty v oblasti vědy? Jako by byl člověk bytostí tak složitou, že jeho uchopení jako celku (a to ještě v interakci s druhým celkem) není ve sféře exaktního možné. Jako by se počet proměnných blížil k nekonečnu, složitost se blíží chaosu a naše tázání se dělí do nových a nových skupin jako nějaký fraktál. Naše touha opřít se o něco pevného, exaktního proti světu i vlastním pochybnostem je pochopitelná, ale patrně marná. Neměli bychom vědomě přijmout nemožnost exaktního uchopení psychoterapie a snad člověka vůbec? Je sféra exaktního jen ostrůvkem v moři nedefinovatelného, tedy z hlediska vědy vágního chaosu? Nebo jsou oblasti vágního jen dosud nezbádanou oblastí pevniny exaktního? Z těchto dvou konceptů je nám bližší ten první, ačkoli dokázat jej nelze.

Závěr

Předmětem této práce je hledání vztahu vědy a umění, jasného a nejasného, exaktního a vágního a hledání způsobů, jak nám takové zkoumání může pomoci jako terapeutům. Jako nejlepší takový vztah se nám jeví právě dialog, při němž se každý dostává ke slovu v pravou chvíli, a nové se může nejlépe rozvíjet. I forma této práce je takovým hledáním a pokusem o sloučení vědy a umění do dialogu, kdy se nápady objevují v poli a mapa zůstává zřetelná, ale nepřekáží. Když je *set* i *setting* terapeutické práce určován takovým dialogem, proces může nejlépe plynout směrem k léčení. Otevřenost terapeuta k novým objevům vědy a ke konceptům, které z nich vycházejí, je důležitým faktorem pro otevřenost při práci s klientem. Ovšem i minulost je velkým zdrojem inspirace pro umění terapie.

Seznam použitých zdrojů

Zdroje v českém jazyce:

ALLEAU, René. *Hermés a dějiny věd: studie k archeologii a etnologii vědění se zřetelem k historii alchymie a hermetické tradici*. Praha: Trigon, 1995. ISBN 8085320614.

BERNE, Eric. *Co řeknete, až pozdravíte: transakční analýza životních scénářů*. Přeložil Iva MACHOVÁ, přeložil Josef GRUMLÍK. Praha: Portál, 2013. Spektrum (Portál). ISBN 9788026204862.

BOADELLA, David. *Biosyntéza: zdroje a energie v terapii: výběr z textů*. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. Psyché (Triton). ISBN 9788075534521.

BOADELLA, David. *Biosyntéza: výběr z textů*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 9788024741352.

BOADELLA, David. *Životní proudy*. Praha: Triton, 2013. Psyché (Triton). ISBN 9788073876920.

BURCKHARDT, Titus. *Alchymie: tradiční věda o kosmu a duši*. Praha: Malvern, 2003. Aurélie. ISBN 8086702006.

EPSTEIN, Mark. *Myšlenky bez myslitele: psychoterapie z pohledu buddhismu*. Praha: Maitrea, 2013. ISBN 9788087249529.

FÍŠER, Ivo. *Filosofická koncepce nejstaršího buddhismu*. 2. knižní vyd. Praha: DharmaGaia, 2000. ISBN 8085905744.

FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. Eseje (Odeon). ISBN 80-207-0109-5.

GROF, Stanislav. *Psychologie budoucnosti: poznatky a poučení z moderního výzkumu vědomí*. Vyd. 3., V Argu 2. Přeložil Jaroslav GORČÁK. Praha: Argo, 2014. ISBN 9788025713105.

HARARI, Yuval N. *Homo deus: stručné dějiny zítřka*. Přeložil Alexander TOMSKÝ, přeložil Anna PILÁTOVÁ. Voznice: Leda, 2017. ISBN 978-80-7335-502-9.

IRMIŠ, Felix. *Temperament a autonomní nervový systém: diagnostika, psychosomatika, konstituce, psychofyziologie*. Praha: Galén, 2007. ISBN 9788072624751.

JOROROWSKY, Alejandro. *Tanec reality*. Přeložil Miroslav JINDRA, Praha: Malvern, 2020. ISBN 9788075302113.

- JUNG, Carl Gustav. *Mysterium coniunctionis: studie o rozdělování a spojování duševních protikladů v alchymii*. Přeložil Petr Babka. Praha: Malvern, 2019. ISBN 9788075301574.
- KELEMAN, Stanley. *Anatomie emocí: struktury lidské zkušenosti*. Vyd. 2. Přeložil Jan LORENC. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026204558.
- LASENIC, Pierre de. *Tarot: klíč k iniciaci*. Nové, opr. vyd. Praha: Trigon, 2005. ISBN 8086159582.
- LASENIC, Pierre de. *Astrologie: kosmologie: elementární základy k iniciaci*. 2. vyd. Praha: Vodnář, 2000. ISBN 808622614x.
- LEVINE, Peter A. *Probouzení tygra: léčení traumatu: vrozená schopnost transformovat zdrcující zážitky*. Praha: Maitrea, 2011. ISBN 978-80-87249-21-5.
- LEVINE, Peter A. *Trauma a paměť*. Přeložil Kamil C. Pinta. Praha: Maitrea, 2017. ISBN 978-80-7500-253-2.
- LOWEN, Alexander. *Bioenergetika*. Přeložil Oldřich Tegze. Praha: Portál, 2009. Spektrum (Portál). ISBN 9788073671891
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 9788074220487.
- MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 8072600028.
- MCTAGGART, Lynne. *Pole: hledání skryté síly vesmíru*. Přeložila Andrea BAČOVÁ. Olomouc: ANAG, 2017. ISBN 9788075540751.
- MAYER, Emeran A. *Druhý mozek: naše pocity, rozhodování, zdraví a pohoda procházejí střevem*. Přeložil Barbora CHRUDINOVÁ. V Praze: Paseka, 2018. ISBN 9788074328077.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Smaragdová deska Herma Trismegista*. Praha: Vodnář, 1994. ISBN 80-85255-48-0.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili: Jak se filosofuje kladivem*. Přeložil Alfons Breska. Olomouc: Votobia, 1995. Malá díla. ISBN 80-85885-33-6.
- OREL, Miroslav. *Nervové buňky a jejich svět*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 9788024750705.
- REICH, Wilhelm. *Funkce orgasmu*. Praha: Concordia, 1993. ISBN 80-901389-1-8.
- VESELÝ, Josef. *Magie*. Praha: Vodnář, 2001. ISBN 8086226301.

Cizojazyčné zdroje:

BUHL, Heike S. *Autonomic Nervous System and Energetic Medecine* in *ENERGY AND CHARACTER*. VOL. 30,1 Heiden: IBBS, 1999. ISSN 0013-7472

FOSHA, Diana, Daniel J. SIEGEL a Marion Fried SOLOMON. *The healing power of emotion: affective neuroscience, development, and clinical practice*. New York: W.W. Norton & Co., 2009. Norton series on interpersonal neurobiology. ISBN 978-0393705485.

JODOROWSKY, Alejandro, Marianne COSTA a Jon E. GRAHAM. *The way of tarot: the spiritual teacher in the cards*. Rochester, Vt.: Destiny Books, 2009. ISBN 9781594772634.

OGDEN, Pat. *Sensorimotor psychotherapy: interventions for trauma and attachment*. New York: W.W. Norton & Company, 2015. Norton series on interpersonal neurobiology. ISBN 9780393706130.

PORGES, Stephen W. *The pocket guide to the polyvagal theory: the transformative power of feeling safe*. New York: W. W Norton & Company, 2017. ISBN 9780393707878.

SIEGEL, Daniel J. *AWARE: the science and practice of presence: the groundbreaking meditation practice*. New York: TarcherPerigee, 2018. ISBN 9781101993040.

SHAPIRO, Francine. *Getting past your past*. New York: Rodale books, 2013. ISBN 9781609619954

SULLIVAN, Wendy a Judy REES. *Clean language: revealing metaphors and opening minds*. Bethel, Conn.: Crown House Pub., 2008. ISBN 9781845901257.

Internetové zdroje:

Wikisofia, [cit 2020-07-01]. Dostupné z: <https://wikisofia.cz/wiki/Experiment>